

KIRILAN KILIÇ (1966) TÖLÖGÖN KASIMBEK (1931-2011)

Genel Bakış

Yazar Tölögön Kasimbek, 15 Ocak 1931'de Kırgızistan'ın Celalabat iline bağlı Akyol köyünde doğar. Köklü ve saygın bir aileye mensuptur. Büyükbabası İbrahim, Hokand Hanlığı döneminde görev almış ve Rus işgallerine karşı savaşlarda yer almış bir ailenin ferdidir. Babası Kasimbek ise Nemangan'da medrese eğitimi görmüş, ilim ve irfan sahibi, çevresinde saygı duyulan bir kişidir. Bu güçlü aile geçmişi, Kasimbek'in hem düşünce dünyasını hem de eserlerindeki tarih bilincini etkiler. Eğitim hayatına doğduğu köyde başlar ve ilkokuldan liseye kadar öğrenimini burada tamamlar. Bir süre öğretmenlik yapar, ardından Köy Sovyetinde sekreter olarak görev alır. 1952 yılında Frunze'deki (bugünkü Bışkek) Kırgızistan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'ne girer ve 1957 yılında Kırgız Edebiyatı bölümünden mezun olur. Üniversite yıllarında edebiyata ilgi duyar ve yazarlık hayatına adım atar. İlk hikâyelerini yayımlar, kısa sürede dikkat çeker ve 1959 yılında Kırgızistan Yazarlar Birliği'ne kabul edilir. Bu gelişme onun profesyonel yazarlık sürecinin başlangıcı olur.

Kasimbek, Ala-Too edebiyat ve sanat dergisinde önemli görevler üstlenir ve edebiyat dünyasında kendine sağlam bir yer edinir. En büyük ününü, "Sıngan Kılıç (Kırılan Kılıç)" adlı tarihî romanıyla kazanır. Bu eserinde 19. yüzyılda Çarlık Rusyası'nın Türkistan'ı işgal sürecini ve Hokand Hanlığı üzerindeki baskılarını anlatır. Ancak eser, Sovyet yönetimi tarafından sansüre uğrar ve yayımlanması geciktirilir. Aynı şekilde "Kel Kel" adlı romanı da sansürlenir. Bunun nedeni, yazarın eserlerinde Rus işgalini eleştirmesi ve milli duyguları güçlendirmesidir. Bu süreçte Kasimbek baskı görmüş ve bazı görevlerinden uzaklaştırılmıştır.

Yazarın diğer önemli eserleri arasında "Cetilgen Kurak" ve "Baskın" romanları ile "Alim Han" adlı tiyatro eseri yer alır. Eserlerinde tarihî olayları, toplumsal sorunları ve milli bilinci ön plana çıkarır. Kasimbek yalnızca bir yazar değil, aynı zamanda bir devlet adamıdır. 1990 yılında milletvekili seçilir ve bağımsız Kırgızistan'ın yeniden yapılanmasında aktif rol alır. Ülkenin milli kimliğinin güçlendirilmesi, Kırgız Türkçesinin öncelik kazanması ve anayasa çalışmalarında önemli katkılar sağlar. Tölögön Kasimbek, hem edebiyat hem de devlet alanındaki çalışmalarıyla Kırgız halkının tarihine ışık tutan, milli bilinci güçlendiren önemli bir tarihî romancı olarak kabul edilir.

Eser *Kırılan Kılıç*, Tölögön Kasimbek'in en önemli tarihî romanlarından biridir ve dokuz dile çevrilerek geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Yazar, bu eser ve devam romanlarıyla Türkistan'ın yakın tarihine ışık tutar ve Rusların bölgeye nasıl girdiğini anlatır. Roman, 19. yüzyılın ikinci yarısında Çarlık Rusyası'nın Türkistan'ı işgal sürecini konu alır. Ancak yalnızca dış güçlerin etkisini değil, hanlıklar arasındaki iç çekişmeleri, iktidar kavgalarını ve çıkar çatışmalarını da gözler önüne serer. Bu yönüyle işgallerin sadece dış nedenlerle değil, iç zayıflıklarla da bağlantılı olduğu vurgulanır. Eserde Türkistan halkının yaşadığı acılar, savaşlar ve zorluklar güçlü bir şekilde anlatılır. Yazar, tarihî belgeler ve halk kaynaklarından yararlanarak olayları gerçekçi biçimde aktarır. Bu nedenle roman, hem edebî hem de tarihî açıdan önemli bir eser olarak kabul edilir.

Kişiler

Hudayar Han: Hokand Hanlığı'nın hükümdarıdır. Küçük yaşta tahta çıkarılır.

Müslümankul: Hokand'da çok güçlü bir komutan ve devlet adamıdır.

Şadı: Sarayda hanın yanında bulunan danışmanlardan biridir. Zeki ve entrikacı bir kişidir.

Nüzüp: Halkı için mücadele eden güçlü bir liderdir.

Esenbay Biy: Nüzüp'ün babasıdır. Saygın bir bey olmasına rağmen oğluyla arası iyi değildir.

Alimkul Atalık: Hokand ordusunun komutanıdır. Rus ordusuna karşı savaşır ve kurşunla yaralanarak ölür.

İbrahim Bey: Alim Han'ın oğludur. Taht üzerinde hak iddia eden bir şehzadedir.

Murat Bey: Alim Han'ın diğer oğludur. Hokand tahtı için ortaya çıkan kişilerden biridir.

Karabek Mirza: Nüzüp'e düşman olan kişilerden biridir.

Acıbay Datka: Saygın bir devlet adamı ve beylerden biridir.

General Çernyayev: Rus ordusunun Türkistan'ı ele geçirmek için savaşan Rus generallerinden biridir.

Emir Nasrullah: Buhara Emirliği'nin hükümdarıdır. Hokand Hanlığı ile savaşır ve Hokand'ı ele geçirmek ister.

Hocamurat: Nüzüp'ün kardeşidir. Saray yönetiminde görev alması için adı geçen kişilerden biridir.

Şirali Han: Hokand Hanlığı'nın hükümdarıdır. Otoritesi zamanla zayıflar ve saraydaki entrikalar içinde kalır.

Carkın Hanım: Şirali Han'ın eşidir. Saraydaki olaylarda daha çok hanı etkileyen önemli bir kadındır.

Mala Bey: Şirali Han'ın oğludur. Han soyundan gelen bir şehzadedir.

Abdurrahman: Han sarayından gelen bir elçidir. Hudayar Han'ın yeniden tahta çıktığını halka bildirir.

Almandet: Güçlü ve iri yapılı bir savaşçıdır. Saray çevresinde gücüyle tanınır ve sert tavrıdır.

Taş Pehlivan: Çok güçlü bir güreşçidir. Sarayda düzenlenen güreşlerde rakiplerini yenmesiyle tanınır.

Satıbalı: İsfaralı bir komutandır. Saraya baskın yaparak Şirali'nin öldürülmesine neden olanlardandır.

Abdülümün Bey: Savaş sahnelerinde adı geçen bir bey ve komutandır.

Sıydalı Bey: Hanlığa bağlı güçlü beylerden biridir. Nüzüp'ün gönderdiği bir komutan olarak savaşlara katılır.

Niyaz Kuşbeyi: Saray yönetiminde görev yapan üst düzey bir yöneticidir.

İbrahim Hayal: Şehir savunmasında görev alan komutanlardan biridir.

Derviş: Yüzü görünmez, sözleriyle etkiler; mistik ve sembolik bir karakterdir.

Karaçal: Beknazar'ın yanında bulunan yiğitlerden biridir.

Pansat: Hokand ordusunda bir askerî rütbedir. Askerleri yönetir ve savaşta komuta görevleri üstlenir.

Temir: Temir köyden askere giden genç bir yigittir. Ayzade'nin eşidir.

Ayzade: Ayzade Temir'in genç eşidir. Güzel ve duygusal bir kadındır.

Tenirberdi: Temir'in babası olan, köyde yaşayan yaşlı bir çiftçidir.

Abil Biy: Abil Biy köyün yöneticisi ve saygın beylerinden biridir. Akıllı, soğukkanlı ve adaletli bir kişiliğe sahiptir.

Beknazar: Beknazar cesur, gururlu ve savaşçı bir kişidir. Akrabalarına ve halkına bağlıdır.

Nasirdin Bey: Nasirdin Bey han yönetiminin temsilcilerinden biridir ve sert bir otoriteye sahiptir.

Dombu: Dombu hanın yakın akrabalarından biridir ve güçlü bir konuma sahiptir. Sert ve kibirli bir kişiliği vardır.

Tultemir: Tultemir Dombu'nun kardeşidir. Çok öfkeli ve sert bir karakterdir.

Kulkişi: Kulkişi fakir ve sade bir köylüdür. Dombu'nun öldürülmesi suçuyla yakalanır ve işkence görür.

Madıl: Madıl Doğancıbaşı Sarıbay'ın kardeşidir. Dombu'nun ölümüne karıştığı için büyük bir vicdan azabı yaşar.

Sarıbay: Sarıbay saygın bir kişidir ve Kunduz'un babasıdır. Köyde sözü geçen insanlardan biridir.

Kunduz: Kunduz Sarıbay'ın genç kızıdır. Güzel, masum ve narin bir karakterdir.

Süyümkan: Süyümkan Kunduz'un annesidir.

Olay örgüsü

Savaş Ve Hokandlı Komutan Alimkul'un Ölümü 1865 yılında General Çernyayev, Taşkent'i ele geçirmek için hazırlık yapar ve üstün silah gücüne güvenir. Hokand ordusu Alimkul Atalık komutasında karşı koyar. Ruslar uzun menzilli silahlarla uzaktan saldırırken, Hokandlılar yakın dövüğe yönelir. Ancak top menzilin yetersizliği ve yoğun ateş nedeniyle başarılı olamazlar. Alimkul askerlerini cesaretlendirmek için en önde savaşır fakat ağır yaralanır. Yalnız kalarak atına binip uzaklaşmaya çalışırken yere düşer ve hayatını kaybeder. Muhafızları cesedini bulur. Komutanın ölümü ordu içinde büyük karmaşaya neden olur. Alimkul'un öldüğü haberi Hokand ordusuna yayılır. Çernyayev bu durumu kesin bir yenilgi olarak değerlendirir. Rus birlikleri ikinci saldırı için hızla hazırlanır.

Mavi Irmak Tenirberdi, atını ırmak kenarında serbest bırakıp dut ağacının gölgesine oturur ve doğayı izler. Yıllardır emek verdiği arpa tarlasına gider, olgun başakları inceleyip büyük bir sevinç duyar. Taneleri avucunda ezer, tadını çıkarır. Bu sırada Sarıbay gelir ve selamlaşırlar. İki dost, geçim sıkıntısı üzerine konuşur; Tenirberdi tarımın zorluklarından, Sarıbay ise avcılığın rahatlığından bahseder. Sarıbay, yanında getirdiği vaşak derisini dostuna hediye eder. Tenirberdi bu armağana dokunmaya çekinse de içten içe mutlu olur. Tenirberdi, onu kalmaya davet eder ama Sarıbay kısmet olursa tekrar görüşeceklerini söyler. Sarıbay akşam ayrılır. Tenirberdi minnetle arkasından bakar ve karşılık olarak vereceği armağanı düşünür, doğanın sessizliğinde kalır.

Yeni Emir ve Görev Paylaşımı Beknazar ve yoldaşları, zorlu bir savaşın ardından Taşkent'ten ayrılarak uzun bir yolculuğa çıkar. Geceleri yürüyüp gündüzleri dinlenirler; açlık, yorgunluk ve moral bozukluğu içindedirler. Yedinci gün bir obaya ulaşırlar, ancak yurtlarının harap hâli onları derinden üzer. Beknazar, Abil Biy ile görüşür. Abil Biy, milletin dağılması hâlinde huzur, adalet ve düzenin yok olacağını, Rus tehlikesine karşı birlik olunması gerektiğini vurgular. Beknazar bu düşünceyi benimser ve askerlerine disiplinli olmalarını emreder, gereksiz kavgaları yasaklar. Ancak Pansat, Beknazar'a güvenmez ve aralarında gerginlik oluşur. Beknazar liderliğini ortaya koyarak askerlerini düzen içinde yeni bir yola çıkarır. Beknazar'ın " Sözüme kimse karışmasın... Kimse önümde at sürmesin..." sözleri Abil Biy'in aklından bir türlü çıkmaz.

Çatışma Karaçal, yorgun ve uykulu hâlde atı üzerinde ilerlerken Abil Biy'in yanına yaklaşır. Abil Biy, Karaçal'ın dikkat çekici atını incelerken doru at Beknazar'ın kır atına doğru ilerler. Beknazar durumu fark ederek atını rahatlatır. Bu sırada Karaçal'ın atı irkilir ve hızla Beknazar'a yaklaşır. Beknazar "Pınar!" diye bağıarak atından iner. Atın şahlanmasıyla Karaçal yere düşer. Ayağa kalkıp Beknazar'a doğru yönelir ve aralarında kısa bir gerginlik yaşanır. Kılıçlar çekilir, Beknazar Karaçal'ın dizginini keser. Karaçal kontrolünü kaybeder. Abil Biy bu durumdan rahatsız olur ve artan huzursuzluğu fark eder. Beknazar ise yoluna devam eder, görevine odaklanır ve çevresine sert bir disiplin mesajı verir.

Temir'in Acı Haberi

Ayzade, omzuna aldığı kovalarla ırmağa su almaya gider. Suda yansımasını görür, güzelliğini fark eder ancak yüzünde derin bir hüznün vardır. Eşi Temir, evlendikten kısa süre sonra askere gitmiş, bir yıldır haber alınamamıştır. Ayzade umutla beklemektedir. Bir gün atlı sesleri duyunca heyecanlanır, Temir'in geldiğini sanır. Fakat gelenler kötü haberi getirir. Temir'in şehit düştüğü öğrenilir. Ayzade bayılır, köyde büyük bir yas başlar. Kaynanası feryat eder, herkes gözyaşına boğulur. Beknazar, Temir'in ölümünü anlatır ve kılıcını Tenirberdi'ye verir. Temir, Taşkent önlerinde bir savaşta kurşun isabet etmesiyle şehit düşmüştür. Komutanı da vurulmuştur. Tenirberdi acıyla ağlar. Köy halkı derin bir üzüntüye gömülür, yas günlerce sürer, acı herkesin yüreğine işlenir.

Toplantı

Temir'in ölümünün ardından köyde yas sürerken Han Sarayı'ndan toplantı haberi gelir. Yaylada toplanan halkın karşısına, Müslümankul Atalık'ın oğlu Abdurrahman elçi olarak çıkar ve Hudayar Han'ın yeniden tahta geçtiğini bildirir. Halk hem sevinir hem tereddüt eder. Abil Biy, Han'a bağlılığın gerekliliğini vurgular. Beknazar davet edilmemesine rağmen toplantıyı uzaktan izler. Bu durum Abil Biy'in dikkatini çeker. Yine de sözünü kesmeden halka seslenmeye devam eder. Köylüler korku ve belirsizlik içindedir. Dombu adlı bey, Han'a güvenilmemesi gerektiğini savunarak tartışma çıkarır. Yaşlı bir adam yoksulluktan söz eder, ortam gerilir. Elçi Abdurrahman sakinleştirici konuşur. Sonunda halk Hudayar Han'ın otoritesini kabul eder ve destek vermeye karar verir, birlik sağlanmaya çalışılır.

Beknazar'ın İtirazı

Abil Biy, Han mührüyle gelen emri halka gösterir; birlik sağlanması ve düşmana karşı hazırlık yapılması istenir. Halk bu çağrıya olumlu yaklaşır. Ancak Beknazar şüpheyi karşı çıkar ve öfkeyle ayağa kalkarak Han'ın halka iyilik yapmadığını, silahlı insanların savaşa sürülmemesi gerektiğini savunur. Düşmanın güçlü silahlarına karşı koyamayacaklarını söyler. Abil Biy, Beknazar'ı bozgunculukla suçlar ve sert tepki gösterir. Buna rağmen Beknazar, yanındaki yiğitlerle toplantıyı terk eder. Halk arasında büyük bir kargaşa çıkar; kimi "Haklı söylüyor!" der, kimi korkuyla sessiz kalır. Beknazar ve adamları köyü terk ederken, Abil Biy öfke ve pişmanlık arasında kalır. Toplantı dağılır. Elçi onu suçlasa da Abil Biy, Beknazar'ın ihanet etmeyeceğini savunur. Toplantı dağılır, ortam gergin kalır.

Acıbay Datka ile Görüşme

Şirali, ıssız yaylada sakin bir yaşam sürerken Datka tarafından çağrıldığını öğrenir ve şaşkınlıkla yola çıkar. Büyük obaya vardığında beyler ve ihtiyarların toplandığını görür. Acıbay Datka, Şirali'yi yanına çağırır ve ona Altın Beşik soyunun hikayesini anlatır. Sultan Babur'un bebeğinin altın beşikte bırakılmasıyla başlayan bu soyun Şirali'ye ait olduğunu açıklar. Kimliğini ilk kez öğrenen Şirali duygulanır. Datka, geçmişini geri alması gerektiğini söyler. Acıbay Datka, Şirali'ye bundan sonra halkın kendisine hürmet edeceğini ve artık yola çıkması gerektiğini söyler. Dualar edilir. Ertesi gün Nüzüp Biy ve yiğitlerle birlikte Şirali, gece Aksu'ya doğru yola çıkar, yeni kaderine doğru ilerlemeye başlar.

Şirali'nin Hanlık Töreni

Nüzüp, boy beylerini toplayarak Şirali'yi Hokand'a han yapmak için hazırlık başlatır. Büyük bir tören düzenlenir, ordu nehri geçerek çadırlara yerleşir. Borazan ve davullar eşliğinde halk toplanır, beyaz keçe serilir. Şirali tören alanına getirilir. Gelenek gereği kurban edilmek üzere bir çocuk çıkarılır, ancak yaşlı bir kadın torunu olduğunu söyleyerek engel olur. Nüzüp merhamet gösterip çocuğu bağışlar. Ardından bir kısarak kurban edilir ve tören tamamlanır. Şirali han ilan edilir, üzerine hanlık alametleri verilir ve halk coşkuyla onu kutlar. Nüzüp, tören sonrası beylerle görüşür, kararlar alır. Şirali'nin tereddüdünü giderir ve disiplinli bir yürüyüşle yeni dönemi başlatır, orduyu savaşa hazırlar. Halk yeni hanı umutla destekler.

İbrahim Hayal ve Dervişin Gizemli Gelişi

Nüzüp, on binden fazla askerle Hokand'ı kuşatır, tüm kapıları tutarak güçlü bir görüntü verir. Şehirde korku ve endişe hâkimdir. Emir Nasrullah'ın bıraktığı İbrahim Hayal, kapıları kapatır, düzeni sağlamaya çalışır ancak halk huzursuzdur. İbrahim Hayal, yiğitleriyle beraber kapılarının dayanıklılığını ve Çin yapımı topların yerleştirildiği yerleri teftiş ederken doğu kapısının yüzbaşısı, İbrahim Hayal'i karşılar. Bir dervişin kendisiyle görüşmek istediğini söyler. Dervişin yüzü görünmez, sadece sesi ve sözleriyle dikkat çeker. İbrahim Hayal ile görüşerek yaklaşan tehlikeyi haber verir, askerlerin dağılacağını söyler. Şehirde kargaşa artar, askerler arasında tartışmalar başlar. Derviş, teslim olunmazsa felaket olacağını belirtir. İbrahim Hayal önce onu yakalattır, sonra sözlerinden etkilenerek serbest bırakır. Sonunda kaderine boyun eğer, kapıların açılmasını ister. Derviş karanlıkta kaybolur, şehir teslim sürecine girer, halk çaresizce bekler, umutları tükenmeye başlar.

Nüzüp'ün İç Dünyası ve Rüyası

Nüzüp ateşin başında geçmişini düşünür. Nüzüp, baba sevgisi görmemiştir. Esenbay Biy, annesini terk etmiş, annesiyle birlikte köyün kenarındaki bir evde oturmuşlardır. Yoksulluk içinde yaşamışlardır. Saçları daha çocukluğunda dökülmüş ve kel olmuştur. Biy olan babası, gururuna yediremediğinden Nüzüp'e hiçbir zaman oğlum dememiştir ve onu toplum içine sokmamıştır. Fakat Nüzüp, cesur ve çevik biri olup babası ve kardeşlerinin onu yadırgamasına rağmen mücadeleyi elden bırakmamıştır. Günün birinde Nüzüp, güzel bir rüya görür ve yatağından irkilerek uyanır. Rüyasında dağdan dağa atladığını, geyiklerin korkup kaçtığını görür. Köydeki ihtiyarları ve bilginleri bu rüyasını yorumlamaları için çağırır. İhtiyarlardan biri rüyasını yorumlar. Çok yüksek dağların tepelerinde yürümesinin mertebesinin yükseleceği, dağdan dağa atlamasının hükümdarlığının

güçlenmesi, geyiklerin kaçmasının ise hükmünün sürmesi ve han olacağı anlamına geldiğini söyler. Nüzüp bu yoruma sevinir.

Nüzüp'ün Babasıyla Yüzleşmesi ve Köyden Ayrılışı Nüzüp'ün babası Esenbay Biy, misafirleri karşılarken oğlunu göremeyince öfkelenir. Nüzüp'ün değerli kır atı başka bir atla değiştirdiğini öğrenince daha da sinirlenir. Halkın alay etmesi durumu ağırlaştırır. Nüzüp eve döndüğünde annesinin ağladığını görür, gerçeği anlar. Öfkeyle babasının yanına gider, kapıyı kırarak içeri girer ve aralarında sert bir tartışma yaşanır. Karşılıklı ağır sözler söylenir. Aksakallar araya girse de Nüzüp sakinleşmez. Babasıyla bağlarını koparan Nüzüp köyü terk etmeye karar verir. Yanına yiğitlerini ve annesini alır. Eşyalarını olduğu gibi bırakarak evi ateşe verir ve evin yanışını atı üzerinde izler. Ev tamamen yanıp kül olduktan sonra Talas'a doğru yola çıkar.

Nüzüp'ün Talas'ta Geçirdiği Yıllar Nüzüp Talas'a gider ve Acbay Datka'ya sığınır. Yıllarca ailesiyle görüşmez, unutulur. Bu süreçte güçlenir, ata binme ve yiğitlik yarışlarında ün kazanır. Gün geçtikçe halkın ağzından düşmez, açık sözlü olması, saygısı ve güçlü biri olduğu konuşulur. Zamanla çevresi genişler. Talas'ta yapılan büyük şölede Nüzüp yarışa katılır. Yarış sonlarında bir esmer adam Nüzüp'ün akıtmalı kısırağına vurup onu durdurmaya çalışır. Nüzüp bunu duyunca çıldırır ve adamı buldurur. Adam önce inkar eder fakat baskı karşısında: "Beni Karabek Mirza gönderdi!" diye itiraf eder. Nüzüp çok öfkelenir. Adama, yaptığı hatayı düzeltceksin der. Bunun için halka gidip bana söylediklerini söyleyeceksin, beni Karabek Mirza teşvik etti, akıtmalı kırata onun emriyle vurdum diyeceksin der.

Karabek Mirza ile Hesaplaşma Şölede eğlence sürerken bir ozan Karabek'i öven şarkı söyler. Karabek bundan büyük keyif alır. Nüzüp kalabalığı yararak Karabek'in yanına gider ve kamçıyla ona vurur. Kavga büyür, yiğitler çatışır. Nüzüp'ün adamları Karabek'in adamlarını etkisiz hale getirir. Yaşlı bir aksakallı araya girerek hakemlik yapar. Nüzüp halka yüksek sesle hitap eder: "Karabek benim atımı durdurdu. Kısırağıma vurdurdu!" der. Halk önce şaşırır. Esmer adam suçunu itiraf eder. Halk Karabek'e tepki gösterir, o da utanç içinde kalır. Hakem onu sert sözlerle azarlar. Nüzüp ödülü reddeder, yalnızca küçük bir ödülü alır. Köyüne dönerken içi huzursuzdur, gururu incinmiş, adalet sağlansa da kalbi rahatlamamıştır, düşüncelere dalar.

Esenbay Biy'in Ölümü ve Nüzüp'ün Zaferi Nüzüp, babası Esenbay Biy'in ölüm haberini alır ve Aksu'ya giderek cenazeye katılır. Artık babasının yerine geçer ve Aksu tarafının yeni biyi olur. Nüzüp, olağanüstü rüyasının gerçekleşmeye başladığını düşünür. Bu sırada Nüzüp, düşmanı yarıltmak için uzakta ateşler yaktırır. İbrahim Hayal bu durumu yanlış yorumlar ve askerlerini harekete geçirir. Buharalılar şehirden çıkarken Nüzüp ve askerleri pusu kurar. Hepsı çıktıktan sonra Nüzüp'ün askerleri dört bir yandan saldırır. Nüzüp, Buharalılarla yapılan çatışmada ordusunu büyük bir başarıyla komuta eder. Düşman hazırlıksız yakalanır ve tamamen dağılır. Ardından Hokand'a girer, halk onu coşkuyla karşılar. Muzaffer Nüzüp saraya yerleşir, gücü ve itibarı artar, liderliği kesinleşir, halk desteğini kazanır.

Şehrin Kadısı ile Gizli Görüşme ve Şirali'nin Atalık İçin Seçilmesi Nüzüp, bir akşam şehrin kadısını gizlice çağırarak yalnız görüşür. Kadı, iltifatlarla onu etkilemeye çalışır ve sarayda güç kazanmayı hedefler. Atalık makamının gerekli olduğunu söyleyerek kendini öne çıkarmaya çalışır. Nüzüp ise sorularla kadıyı sınar, tutarsızlıklarını fark eder ve onu sıkıştırır. Kadı korkuya kapılır ve sonunda Şirali'yi işaret eder. Ertesi gün sarayda toplanan halkın önünde Şirali ortaya çıkar. Mütevazı tavrıyla dikkat çeker. Nüzüp, kılıcı duvara saplatır ve Şirali'nin ayağının çıkarılmasını ister. Nüzüp'ün otoritesi karşısında bilginler bile onun emrini sorgulayamaz. Nüzüp, sembolik bir törenle onu onurlandırır, kaftan giydirir ve atalık görevine uygun görür. Halk da bunu kabul eder. Şirali görevi kabul ederken büyük bir sorumluluk üstlenir, yeni görevine saygıyla başlar.

Emir Nasrullah'ın Hokand'a Yürüyüşü ve Elçi Şirali, göçebe yaşamdan sarayın ihtişamına geçince değişir; dengesi bozulur. Yanındaki adamlar ona sürekli ölüm, ahiret, azap gibi dini hikayeler anlatır; bir yandan da saray eğlenceleriyle aklı başından alınır. Bu durum Şirali'yi hem dünyevi zevklere hem de ölüm korkusuna sürükleyerek psikolojik olarak zayıflatır. Emir Nasrullah, Fergana'dan ilerleyerek bazı bölgeleri alır ve Hokand'ı kuşatır. Halk direnir, ancak kuşatma sonuçsuz kalınca Emir geri çekilir ve elçi gönderir. Elçi Ebu Seddar Kalfa saraya gelir, Nüzüp tarafından karşılanır ve Şirali'ye mektup sunar. Mektubun gizli olduğu belirtilir. Nüzüp duruma şüpheyle yaklaşır, öfkelenir ve bunu entrika sayar. Elçiyi aşağılayıp kötü muameleyle şehirden kovar. Bu olay iki taraf arasında düşmanlığı artırır, gerilimi büyütür, savaş ihtimali yeniden güçlenir.

Emir Nasrullah'ın Yeni Planı Emir Nasrullah, Hokand'ı ele geçirmekten vazgeçmez. Nüzüp, şehrin güvenliğini Müslümankul'a bırakarak ordusunun yarısıyla dışarı çıkar ve düşmanı meydan savaşına zorlamak ister. Bunu öğrenen Emir Nasrullah, fırsat görüp yeniden elçi gönderir ve Şirali üzerinden atalık makamını değiştirmeyi planlar. Bu sefer önceki elçinin samimi görünen kişinin yardımıyla Şirali'yle konuşup atalığın Nüzüp'ten geri alınacağını umut eder. Ancak elçi sonuç alamaz. Müslümankul elçiyi ağır şekilde cezalandırarak şehir dışına attırır, bu da açık bir gözdağı olur. Bu sırada Hive Hanı'nın Buhara'ya saldırı hazırlığı, Emir Nasrullah'ı geri dönmeye zorlar. Nüzüp

kuvvetlerini toparlayıp harekete geçer. Emir Nasrullah, giderek kuşatılmış ve çıkmaza girmiş bir duruma düşer. Emir Nasrullah, askerlerinin yarısını zorlukla kurtararak arkasına bakmadan kaçar.

Nüzüp'ün Güçlenmesi ve İbrahim Bey Nüzüp saraya törenle girer ve yönetimde etkisini artırır Şirali'nin oğlu Mala Bey ile birlikte Taşkent üzerine yürür. Taşkent'te Buhara Emirliği soyundan Maşerif hüküm sürmektedir. Nüzüp, Şor Töbö'de Maşerif'in askerlerini yenerek onu esir alır, Taşkent'e girer ve Emir'in görevlendirdiği kişileri öldürtür. Ardından Taşkent'e yeni bir bey atayıp geri döner. Emir Nasrullah'ın kışkırtmasıyla, Alim Han'ın Semerkant'a sığınmış oğlu İbrahim Bey, taht iddiasıyla asker toplar ve Hokand Hanlığı sınırını geçerek Leylek'e gelir. Nüzüp, doğrudan savaşmak istemez ve Şirali'ye Talas'tan yola çıkarken verdiği Sıydalı Bey'i büyük bir orduyla İbrahim Bey'in üzerine gönderir. Sıydalı Bey, İbrahim Bey'in halktan destek almasını engeller ve ani bir saldırıyla onun kuvvetlerini dağıtır. Askerlerin bir kısmı esir alınır. Böylece İbrahim Bey'in askeri tehdidi ortadan kaldırılır.

Taht Meselesi ve İbrahim Bey'in Öldürülmesi Sarayda "tahtın ikinci varisi olmamalı" düşüncesi hakim olur. Çözüm olarak İbrahim Bey'in öldürülmesi gündeme gelir. Nüzüp bunun farkındadır ancak doğrudan emir vermek istemez. Çünkü İbrahim Bey, hanlığı kuran Alim Han'ın oğludur ve onun kanına girmek istemez. Tahtta oturan Şirali, hayatı boyunca yumuşak huylu ve çekingen biri olmuştur. Birini öldürme fikri onu derinden sarsar. "Öldürülme ne olur, hayatını sürdürsün" diyerek kararsız kalır. Ancak sarayın ileri gelenleri ısrar edince çaresizce kabul eder ve "Başka bir yerde öldürün, gözüm görmesin" diye ricada bulunur. Ertesi gün İbrahim Bey'in başı, Yapan adlı sınır köyünde alınır. Bu olay, Şirali'nin hayatındaki en ağır karar olur.

Nüzüp'ün İç Yönetimi Ele Alması İbrahim Bey'in ölümünden sonra Şirali, halk arasında cesur ve acımasız olarak anılmaya başlar. Ancak aslında hâlâ çekingen ve pasif bir liderdir. Nüzüp ise yönetimi fiilen elinde tutar. Ülkede kargaşa, soygun ve kıtlık artar; ticaret durur. Nüzüp duruma müdahale ederek vergileri geçici olarak kaldırır, hazineyi soyanları cezalandırır ve saray harcamalarını sınırlar. Asker sayısının fazla olduğunu fark ederek yalnızca güvenilir olanları bırakır, diğerlerini dağıtır ve Abili'yi komutan yapar. Bu sert düzenlemeler beyler ve saray çevresinin tepkisini çeker. Nüzüp ise artan düşmanlarına rağmen geri adım atmaz, gücüne ve halk desteğine güvenerek yönetimi sürdürür, otoritesini sağlamlaştırır.

Emir Nasrullah'ın Yeni Hamlesi ve Kıpçak Beylerinin İsyanı Hokand Sarayı'nda Nüzüp'e karşı olanlar güçlenirken Emir Nasrullah, Murat Bey'i taht iddiasıyla kışkırtır ve üzerine gönderir. Bu durum hanlık için büyük tehdit oluşturur. Müslümankul da Nüzüp'e karşı çıkar. Nüzüp, Mala Bey ile Kıpçakların üzerine yürür; beyler teslim olur, Müslümankul ve kırk bey tutsak edilir. Nüzüp hepsinin öldürülmesini ister, ancak Şadı ve diğerleri bunun tehlikeli olacağını savunur. Tartışmalar sonucunda beyler serbest bırakılır, sadece Müslümankul tutulur. Nüzüp öfkelenirse de kararı kabul eder. Müslümankul bağlılık gösterir gibi davranır, fakat düşmanlık gizlice sürer. Bu süreçte Şadı saygınlık kazanır ve sarayda etkili biri haline gelir, dengeli tavrıyla öne çıkar.

Şirali Han'daki Değişim Atalık şehirde değildir. Sarayda neşeli bir gün yaşanır. Geniş ve süslü bir odada müzik, dans ve eğlence vardır. Üç kız, hükümdarın ilgisini çekmek için dans eder. Bu eğlenceyi özellikle Şadı düzenler. Şirali artık eski Şirali değildir. Hanlığın verdiği güçle kibirlenmiş, sessiz ama sert bakışlı biridir. Eğlenceye ilgisiz görünür. Şadı, bu gösterilerin onu etkilemediğini fark eder. Şadı'nın işaretiyle kopuz çalanlar ve dans edenler çıkar. Narin, beyaz ipek giysili genç bir kız sahneye gelir. Utangaç ama çok güzeldir. Şirali Han'ı derinden etkiler. Şirali'nin işaretiyle kız kopuz eşliğinde aşk ve özlem dolu bir türkü söyler. Şarkı Şirali'yi duygulandırır. Şarkı bitince Han memnuniyetini dile getirir ve kıza iltifat eder. Şadı, Şirali'ye kızla evlenip evlenmeyeceğini sorar. Şirali kararsızdır. Kızın bir sevgilisi olabileceğini düşünür. Bu düşünce Şirali'yi huzursuz eder.

Divanhane ve Nüzüp'ün Ölümü Divanhane gergin bir ortam içindedir. Şirali'nin çevresindekiler, Nüzüp'ün beyleri küstürdüğünü, halkın nefretini kazandığını ve taht için tehdit oluşturduğunu söyler. Şadı'nın baskısıyla Şirali, Nüzüp'ün görevden alınması ve yerine Hocamurat'ın getirilmesini onaylayan fermanı mühürler. Çarkın Hanım buna karşı çıksa da karar uygulanır. Nüzüp, fermanı öğrenince kaçamayacağını anlar ve ölüm karşısında paniklemek yerine sakinleşmeyi seçer. Bu sırada Abil, Şirali Han'ın gerçek emrini ulaştırmak ve Nüzüp'ü kurtarmak için at sürerek kaleye doğru gelir. Abdest alır, namaz kılmaya başlar. Bu sırada cellat yaklaşır ve secde halindeyken onu öldürür. Abil onu kurtarmaya yetişemez. Abil kaleye vardığında artık her şey bitmiştir. Nüzüp'ün başı kesilmiş, cellat işini tamamlamıştır.

Şadı'nın Öldürülmesi Şadı atalık olarak seçildikten hemen sonra başkomutan olmuştur. Ancak boy beyleri bağımsız davranmakta, sarayda entrikalar artmaktadır. Hanlık otoritesi zayıflamış, iktidar kavgaları kanlı hale gelmiştir. Müslümankul'a Şarihan vilayetini vermişlerdir ama o bununla yetinmez. Nüzüp'ten sonra, saraydaki herkesin kendisine direneceğini hisseden Müslümankul, Şadı'ya kızgınlığını açıkça ifade ederek, saraydan memnun olmadığını söyler. Şadı, Müslümankul'u gizlice ortadan kaldırmak ister. Ancak Müslümankul durumu öğrenir, İki Su Arası'na çekilir ve iki taraf arasında açık çatışma başlar. Çatışmada Müslümankul galip gelir. Şadı

öldürölür, başı kesilerek saraya getirilir. Bu olay sarayda büyük bir korku ve şok yaratır. Şadi'nin başı halının üzerine atılır. Çarkın Hanım kan dökölmemesi için yalvarır, Şirali ise bitkin ve çaresizdir. Müslümankul, açıkça han olmasa da sarayın fiilî yöneticisi olur. Binbaşı rütbesini alır, yönetimi kontrol eder. Şirali ise korku içinde, etkisiz bir şekilde yaşamaya devam eder.

Yeni Baskın ve Şirali'nin Ölümü 1845 baharında Müslümankul sarayda yokken İsfaralı Satıbalı baskın yapar. Şirali öldürölür, Alim Han'ın oğlu Murat Bey han ilan edilir. Müslümankul hızla geri döner. Müslümankul, Şirali'nin çocuklarını sorar. Çarkın Hanım çocukların masum olduğunu söyleyerek onları korumaya çalışır, saraydan gitmek ister. Müslümankul, çocuklardan birinin ileride tehdit olacağını düşünür. Bu yüzden en küçükleri Hudayar'ı seçer; onu tahtın bulunduğu divanhaneye götürür. Ertesi gün davullar çalınır, halk arasında ilan yapılır: Hudayar Han olmuştur. Müslümankul, bilinçli olarak küçük ve saf bir çocuğu han seçerek gerçek gücü elinde tutmayı amaçlar. Hudayar'ın gençliği sayesinde Müslümankul hem atalık makamını sürdürür hem de ülkenin gerçek yöneticisi haline gelir. Hanlık görünüşte Hudayar'dadır, iktidar ise Müslümankul'un elindedir.

Aşık Oyunu Sarayın bahçesinde ödüllü bir aşık oyunu düzenlenir. İki grup karşılıklı yerleşir, zengin sofralar hazırlanır ve herkes oyuna odaklanır. Genç Han Hudayar, yanında Abdurrahman, Müslümankul ve Almandet ile alana gelir; saygıyla karşılanır. Oyun başladığında rekabet artar, Alimbek ustalığıyla öne çıkar ve kibirli tavırlar sergiler. Oyun sırasında Han kuralları tam bilmeden çizgiye yanlış basar, kimse ona karşı çıkamaz. Bu duruma dayanamayan Almandet ortaya atılır ve yüksek sesle şunu söyler: "Kuralları bilmeyen oyuna katılamaz. Kural bozmak büyüklük değildir". Kimileri sessizce güler, kimileri utanır. Ortam gerilir, oyun bir güç mücadelesine dönüşür. Aşık oyunu üç kez oynanır. Genç Han'ın desteklediğı taraf oyunu üç kez kaybeder. Kazananlara altın ve atlar verilir, ardından herkes için büyük bir eğlence düzenleneceğı ilan edilir.

Güreş Hazırlıkları ve Taş Pehlivan'ın Ortaya Çıkışı Aşık oyunundan sonra eğlence güreşlere dönüşür. Saray erkânı ve askerler izlemek için toplanır. Kurallar açıklanır, herkes meydana güreşebilecektir. Taş Pehlivan ortaya çıkar; sert görünüşü ve korkutucu tavırlarıyla dikkat çeker. Meydan okur, kimse karşısına çıkamaz. Sonunda bir kişi çıkar ancak kısa sürede yenilir. Taş Pehlivan ikinci rakibini de acımasızca boğarak etkisiz hale getirir. Bu durum güreşten çok şiddete dönüşür. Almandet buna karşı çıkar ve meydana okur. Taş Pehlivan onu kaldıramaz. Almandet karşılık vererek onu yere çalar. Taş Pehlivan yenilir ve korkuyla alanı terk eder. Ortam gerilir, güç dengeleri açıkça hissedilir, herkes bu olaydan etkilenir.

Han Hazinesi Genç Hudayar Han, Müslümankul ve Almandet ile birlikte hazineyi gezer. Hazinesar, saklı değerli eşyaları çıkararak gümüşler, inciler ve nadide taşları tanıtır. Herkes hayranlıkla izler. Almandet özellikle etkilenir, ancak Hudayar Han dayısına karşı mesafelidir; ona bakmaz, yüzü asıktır. Almandet ise güreşte yaşananları çoktan unutmuş gibidir, gönlü rahattır. Müslümankul, Han adına konuşarak Almandet'in eli boş çıkmamasını ister. Hudayar bu duruma şaşırır. Hazinesar dikkat çeken altın bir heykel Almandet'in tepkisini çeker; onu inanca aykırı bulur. Hazinesar endişelenir. Almandet'e kaftan verilmek istenir, ancak Müslümankul bunu engeller. Bu davranışla Almandet'in onurunu korur. Olay sonrası Müslümankul, Almandet'i sarayda korumaya devam eder, saygınlığını gözetir, ilişkileri dengeler, ortamı sakin tutar.

Oynaktaş Eteklerinde Karşılaşma Almambet, saraydan uzaklaşıp sade bir hayat sürerken Oynaktaş'ta iki yiğitle karşılaşır ve mağaraya götürölür. Mağaranın çevresinde çok sayıda silahlı adam vardır. Burada Müslümankul ile yüz yüze gelir, eski dostluk şaşkınlıkla yeniden canlanır. Ertesi gün Abil, Almambet'e Atalık Nüzüp'ün öldüğünü ve Müslümankul'un kaçak durumda olduğunu haber verir. Almambet, Abil ve Beknazar birlikte mağaraya gider. Bu kez samimi bir ortam oluşur, birlikte yemek yenir. Müslümankul geçmişte yaşadığı ihanetleri, yakalanmasını ve yeniden güç kazanmasını anlatır. Yaşadıkları onu daha temkinli yapmıştır. Ayrıca Hudayar'ı zamanında tahttan indirmedeğı için pişmanlık duyduğunu söyler. Ortam sessizleşir, kimse onu teselli edemez, geçmişin ağırlığı hissedilir, herkes derin düşüncelere dalar, dostluk bağı güçlenir.

Hokand Ve Taşkent'te Kanlı Baskı Bu günlerde Hokand ve Taşkent şehirleri adeta kan kokmaktadır. Hudayar Han'ın adamları sokaklarda dolaşarak Kıpçak olan herkesi yakalayıp sorgusuz sualsiz öldürmektedir. Masum insanlar "Suçum ne?" diye yalvarsa da kılıçlar acımasızca iner. "Kıpçak" sözü, ölüm fermanı gibidir. "Kıpçak!" denildiğı anda keskin kılıçlar çekilir, suçsuz insanların başları koparılır. Zulüm, sistemli bir katliama dönüşür. Kıpçak olmak tek başına ölüm sebebidir. Müslümankul, kendisine bağı Kıpçaklardan yaklaşık on beş bin asker toplar. Saraydaki hilekarlar, Buhara halkını kışkırtarak Kıpçaklara karşı düşman eder. Han'ın emri açıktır: Görölren her Kıpçak öldüröllecek, malları yağmalanacaktır. Bu çağrı, kısa sürede altmış bin civarında yağmacı askeri bir araya getirir. Toplanan kalabalık, Kıpçakların yurdu olan İki Su Arası'na çekirge sürüsü gibi saldırır. Daha önce Müslümankul'u saraydan kovduran Narmambet Datka ve Kuşbeyi Ötömbay, olayların kontrolden çıktığını anlayınca ne yapacaklarını bilemez hale gelir.

Savaşın Başlaması Ve Cepheleler

Müslümankul ilk saldırıyı başlatır; kırmızı giyen Kıpçaklar ile siyah giyimli Han askerleri karşı karşıya gelir. Davullar çalar, savaş hızla vahşete dönüşür. Kıpçaklar başlangıçta üstünlük sağlar, ancak sayıları giderek azalır. Han'ın kalabalık ordusu karşısında güç kaybederler. Gün sonunda Kıpçaklar ağır kayıplar verir, Han'ın ordusu da büyük zarar görür. Müslümankul geri çekilmek zorunda kalır. Savaş sonrası yağma başlar, köyler yakılır, halk büyük acı yaşar. Müslümankul, yaşanan onca kan ve yıkımın ardından artık iktidar istemediğini açıkça söyler. Kıpçakların daha fazla zarar görmemesi için kendisini feda etmeye hazırdır. Soyunun devamını her şeyin üstünde tutar, geleceğe dair umut taşır.

Müslümankul'un Halkın Önüne Çıkarılışı

Bir zamanlar sarayın en güçlü adamı olan Müslümankul, Hokand pazarında zincirlenmiş halde halka sergilenir. Alışveriş durur, pazar meydanı insanlarla dolar. Halk şaşkın, gergin ve merak içindedir. Herkes onun öldürüleceğini düşünür. Borazanlar çalar, Hudayar Han'ın geldiği ilan edilir, halk susar. Kalabalık arasında "ölüm" sesleri yükselir. İnsanlar onun ölümüyle düzenin sağlanacağını düşünür. Ardından Kıpçak esirler getirilir ve gözler önünde öldürülür. Meydan kan ve korkuyla dolar. Kasım Binbaşı, Müslümankul'un baş eğmemesine öfkelenir ve işkence emri verir. Müslümankul ağır işkencelere rağmen sessiz kalır, gururunu kaybetmez. Bu sahne, hanlıktaki zulmü ve gücün acımasız yüzünü açıkça ortaya koyar, halkın korku ve çaresizliğini derinleştirir, düzen tamamen sarsılır.

Kıpçak Çocuğunun Ortaya Çıkışı

İşkence sırasında Müslümankul son gücüyle: "Kıpçak! Var mısın!" diye bağırır. Kalabalıktan bir çocuk cevap verir, Müslümankul ona kaçmasını söyler. Kasım Binbaşı'nı öfkelenendir; "Bunların soyu tükenmemiş!" der. Halk bu vahşete daha fazla dayanamaz. Kimi dua eder, kimi arkasını döner. Kale kapıları kapatılır, askerler her yeri sarar. Meydanda ölüm sessizliği hakimdir. Müslümankul başını kendi isteğiyle kütüğe koyar. Gözlerini kapatmaz. Bakır külçe başına indirilir. Müslümankul, acı bile demeden ölümü karşılar. İnfazdan sonra Kuşbeyi Niyaz cellatlara ve halka buğday dağıttırır. Kuşbeyi Niyaz bir tuzak kurar; buğday sorusuyla Kıpçakları ayırt etmeye çalışır. Halk panikler. Niyaz, Kıpçakların hâlâ var olduğunu söyleyerek kıyımın sürmesi gerektiğini ima eder. Hudayar Han bu görüşü kabul eder. Böylece zulüm devam eder, Narmambet'in itirazı bastırılır ve katliamın süreceği kesinleşir, korku yayılır.

Mala Han'ın İlanı ve Hudayar'ın Kaçışı

1858'de Gülşâ'da yapılan toplantıda Alimbek Datka ve Molla Alimkul, Mala Bey'i han ilan eder. Haber hızla yayılır, halk sarayı kuşatır. Hudayar Han gece Buhara'ya kaçır. Mala Han temkinli bir liderdir; eski unvanları kaldırır, yönetimde liyakati esas alır. Alimbek'i Andican'a, Molla Alimkul'u Margalan'a gönderir. Dışarıdan zarif görünen saray, içeriden giderek bir çıkmaza sürüklenir. Bu sırada Ruslar Üç Almatı'ya girerek bölgeyi ele geçirir. Tehlike büyümesine rağmen saray çevresi yeterince hazırlıklı değildir. Mala Han, Rus ilerleyişini durdurmak için büyük bir ordu toplar. 1860'ta Taşkent Beyi Kanaatşah'ı sefere gönderir ve ordunun dikkatle izlenmesini ister, mücadele başlar, gerilim artar, gelecek belirsizleşir.

Cangaraç Biy'in Obası

Geniş Sarı Özön Çüy'de sonbaharın sakinliği, Kanaatşah'ın kalabalık ordusunun gelişyle bozulur. Kanaatşah, bölgedeki Kırgız Kıpçak bilgelere gazanın önemini anlatmak ve Ruslara karşı birlik sağlamak için önceden haber gönderir. Cangaraç Biy'in obasında büyük bir hazırlık yapılır; keçe ve halılar serilir, misafirler özenle ağırlanır. Alimbek Datka törenle karşılanır, borazanlar çalınır ve halk toplanır. Askerler düzen içinde yerleşir, çadırlar kurulur, atlar salınır ve gece güvenliği için sıkı nöbet tutulur. Sabah erkenden uyanan bilge kişiler nöbet düzenini eleştirir. Bu sırada Cangaraç, kendi obasına girmek ister ancak nöbetçiler tarafından tanınmayarak durdurulur. Bu durum onun otoritesini zedeler ve öfkelenmesine neden olur. İçeriden gelen emirle nöbetçiler geri çekilir ve saygıyla yol verir. Böylece gerginlik kısa sürede sona erer.

Saray, Güvensizlik ve Alimbek Datka

Sabah kahvaltısı vaktinde köyün ileri gelenleri obada toplanır. Ortam sessiz ve gergindir; herkes önemli bir konuşma yapılacağını hisseder. Baytik içeri girer, tokalaşır ve gizliliği sağlamak için uşağı dışarı çıkarır. Bu dikkatli tavrı Alimbek Datka'nın takdirini kazanır. Baytik güçlü ve adaletli bir liderdir; kardeşi Şabdan ise daha genç ve sorgulayıcıdır. Cangaraç Biy ise tecrübeli, bilge ve alçak gönüllü bir yöneticidir. Toplantıda saraydaki dengeler, birlik eksikliği ve Rus baskısı konuşulur. Datka, sarayın bölünmüşlüğüne karşı çıkar ve birliği savunur. Cangaraç, geçmişte halkın yalnız bırakıldığını ve asıl tehlikenin iç çekişmeler olduğunu vurgular. Kanaatşah'ın bağımsız hareket etmesi eleştirilir. Datka, casusların varlığını hisseder ve temkinli olunması gerektiğini belirterek "yedi kez ölçüp bir kez keselim" diyerek dikkatli hareket edilmesini ister.

Sert Hava Koşulları ve Alimbek Datka'nın Ordusuyla Karşılaşma

15 Ekim 1860'ta günlerce süren yağmur ve ardından gelen kar, orduyu çok zor durumda bırakır. Askerler sırsıklam olur, çadırlar su alır, soğuk, açlık ve hastalık baş gösterir, bazı askerler dayanamayarak yere yığılır. Bu durum ordunun fiziksel ve moral gücünü ciddi biçimde sarsar. Kanaatşah, ordunun bu halde dağılmaması için acil kararlar alır: Borazanlar çalınır, ordu hareket ettirilir, askerler güvenli ve korunaklı yerlere çekilir, ateşler yakılır, dinlenme sağlanır. Bu hamleyle askerlerin morali kısmen düzelir. Kanaatşah, tepede otururken askerler karşıdan kalabalık bir ordunun geldiğini söylerler. Kanaatşah,

karşısındaki ordunun Alimbek Datka'ya ait olduğunu fark eder. Yüz kadar atlı, Kanaatşah'ın bulunduğu tepeye yönelir. Kanaatşah, Datka'yı saygıyla karşılar. Alimbek Datka'ya "Buyrun, biz de savaşı planlıyorduk " der. Alimbek Datka, Kanaatşah'ı sert sözlerle eleştirir: Ordunun hazırlıksız olduğunu, rusların top gücünün hafife alındığını, zaman kaybedildiğini, gereksiz bekleyiş yüzünden fırsatların kaçtığını söyler.

Uzunağaç İstasyonu Çatışması 19 Ekim sabahı Uzunağaç İstasyonu çevresindeki dağlarda Hokand askerleri görünür. Ertesi gün Alimbek Datka'nın kuvvetleri dağın eteğine iner ve sayıları artan Hokandlılar istasyonu kuşatır. Ancak Ruslar top ateşiyle karşılık verir. Kısa sürede savaş kaosa dönüşür; atlar ürker, askerler dar alanda sıkışır, ölümler artar. Duman, top sesleri ve çığlıklar her yeri sarar. Genç subaylar ilk kez böylesine kanlı bir çatışma yaşar. Bu sırada Albay Kolpakovskiy büyük bir kuvvetle gelir ve topları yerleştirir. Bu durum savaşın seyrini değiştirir, Hokand askerleri geri çekilir. 21 Ekim'de toplanan mecliste Kanaatşah saldırıyı sürdürmek ister, ancak Alimbek Datka buna karşı çıkar. Çoğunluk Datka'yı haklı bulur. Bunun üzerine ordu Taşkent'e doğru çekilir.

Hokand Sarayı'nda Zafer ve Kanaatşah'ın Kendini Kurtarma Konuşması Hokand Sarayı'nda yapılan toplantıda Uzunağaç çatışması zafer gibi gösterilir. Seferin durdurulması soğuk hava, yiyecek kıtlığı ve atların zayıflamasıyla açıklanır. Ancak Mala Han bu gerekçelere inanmaz ve Kanaatşah'ı sorgular. Büyük korku yaşayan Kanaatşah, kendini savunurken asıl suçu Alimbek Datka'ya atar; onun kötü niyetli olduğunu ve kendilerini yalnız bıraktığını öne sürer. Mala Han sessizce dinler, düşüncelerini belli etmez. Konuşma sırasında Kanaatşah'ın sözleri, Datka'nın halk arasında güçlü bir destek kazandığını ortaya çıkarır. Bu durum Han'ı daha da kuşkulandırır. Datka'nın cezalandırılması ihtimali akla gelse de, bunun Kırgız-Kıpçakların isyanına ve Ruslara yaklaşmasına yol açabileceği düşünülür. Han kararsız kalır, Kanaatşah'ı gönderir. Bu süreç, Hokand'ın iç çekişmelerini ve birlik eksikliğini açıkça ortaya koyar.

Datka ve Kurmancan Datka, kendi obasında ateş başında düşüncelere dalar. Yaşadığı olaylar onu yormuş, eve dönmesine rağmen iç huzurunu bulamamıştır. Kurmancan onu sofraya çağırır; Datka eşini görünce sevinir ve onun ilgisiyle duygulanır. Aralarında derin bir anlayış vardır, fazla konuşmadan birbirlerini anlarlar. Sohbet ilerledikçe sarayda Datka'ya "satkın" denildiği konusu açılır. Datka bunu önceden tahmin ettiği için tepki vermez. Kurmancan ise onun aslında halk için doğru yolu gösteren bir lider olduğunu söyler. Sarayın onu unvanlarla oyaladığını, gerçek değeri görmediğini belirtir. Yakında zor ve tehlikeli günlerin geleceğini ifade eder. Çocukların güvenliği için ayrı yerlere gönderilmesi fikri Datka'yı üzer. Bu konuşma, yaklaşan büyük mücadelenin habercisi olur.

Datka'nın hain ilan edilmesi Alimbek Datka, Han'dan gelen mühürlü mektupla beyliğe atandığını öğrenir; ancak bu durum onda sevinçten çok şüphe uyandırır. Saraya çağrılmasının bir tuzak olabileceğini düşünür. Kurmancan Hanım ve yakınları ona temkinli davranmasını, acele etmemesini öğütler. Kısa süre sonra gelen gizemli bir kişi, sarayın Datka'yı hain ilan edip öldürmek istediğini haber verir. Bu durum Datka'yı derinden sarsar ve kime güveneceğini bilemez hale getirir. Han'ın kendisine tuzak kurabileceğini düşünerek Andican'dan ayrılır ve Oş'a yönelir. Bu süreçte Han ile arası tamamen açılır. Mala Han, Datka'yı gizlice öldürmek yerine onu halk önünde hain ilan etmeyi tercih eder. Buna karşılık Datka, Issık Göl çevresinde destek bulur, beyler etrafında toplanır ve güç kazanır. Ruslar da bu durumu dikkatle izleyerek Datka ile ilişki kurmayı planlar.

Han Sarayı'nda Birlik Arayışı Carkın Hanım'ın mescidinde Mala Han'ın imamlığında namaz kılınır ve birlik için dua edilir. Cemaatte Hidrbek Datka, Şatman Hoca, Hudanazar ve Molla Alimkul gibi önemli beyler bulunur. Namazdan sonra sohbet edilir; ancak beyler dağılmayıp Han'a yaklaşmak ister. Ülkedeki iç ve dış sorunlar konuşulurken Han, Datka'ya karşı ne yapılacağını sorar. Beyler "birlik" cevabını verir, fakat Han bu sözün samimiyetinden şüphe duyar. Gerginlik artar, barış önerileri Han tarafından reddedilir. Bu sırada Datka'ya elçiler gönderilir; ancak Datka onları zindana attırır, bazılarını öldürtür. Mala Han bunu fırsat bilerek Datka'yı suçlar. Ülke giderek ikiye bölünür. Bir yıl sonra beyler, Mala Han'ı sarayında öldürerek Datka'nın istediği şartın gerçekleşmesini sağlar.

Sarayda İki Başlı İktidar ve Kurmancan Hanım'ın Kararı Mala Han'ın ölümünden sonra Alimbek Datka'nın itibarı artar, halk ve beyler ona büyük saygı gösterir. Artık han olmayı düşünmeye başlar. Ancak Kurmancan Hanım, iktidarın tehlikeli olduğunu hatırlatarak onu uyarır. Alimbek kendine güvenirken saray içinde gizli ittifaklar kurulmakta, özellikle Molla Alimkul güç kazanmaktadır. İktidar yeniden ikiye bölünür, güvensizlik ve entrikalar artar. Bu sırada Kurmancan Hanım, yaylada huzursuz bir bekleyiş içindedir. Bir gece Alimbek ansızın gelir; yorgun ve kararsızdır. Saraydaki tehlikeleri anlatır ve ne yapacağını sorar. Kurmancan, kaçmanın çözüm olmadığını, liderin halkını bırakmaması gerektiğini söyler. Cesaretle geri dönüp mücadele etmesini ister. Bu sözler Alimbek'i güçlendirir. Ailesiyle kısa bir vedalaşmanın ardından kırk atlıyla gece vakti Hokand'a doğru yola çıkar.

Alimbek Datka'nın Öldürülmesi

Sarayda ilk başta bir sükunet hakimdir; halk Alimbek Datka'nın iktidarı ele geçirdiğini düşünür. Ancak gece aniden yüz asker bazı beylerin evlerini basar, Hudanazar ve Hidrbek Datka öldürülür. Ortalık karışır, kimin dost kimin düşman olduğu belirsizleşir. Bu sırada Çoton, Alimbek'in huzuruna çıkmak ister. Alimbek onu ciddiye almaz; fakat Çoton "geciktirilemeyecek bir sözüm var" diyerek ısrar eder. Eller yıkanırken aniden gizlediği kılıcı çıkarır ve Alimbek'i öldürür. Şeyhülislam şaşkınlığa uğrar, Molla Ziya ortamı kontrol altına almaya çalışır. Çoton kendini Hokand Beyi ilan eder. Kimse karşı çıkamaz. Alimbek'in cesedi kenara bırakılırken sarayda yemek yenir. Ardından onun hakkında suçlayıcı ve çarpıtılmış konuşmalar yapılır, ikiyüzlü bir ortam oluşur.

Saraya Karşı Açık Tepkiler ve Rus Etkisi

Mala Han'ın ölümünden sonra Alimkul, ordunun başına geçer ve henüz on iki yaşındaki Sultan Seyit'i han ilan eder. Böylece görünürde han olsa da gerçek yönetim Alimkul'un eline geçer. Alimbek Datka'nın öldürüldüğünü öğrenen Kurmancan Hanım derin bir yasa girer; siyah giyinir, ağıt yakar ve saraya gitmeyi reddeder. Saraya olan güveni tamamen sarsılır. Bu ölümle birlikte dengeler bozulur. Baytik Kahraman saraya karşı harekete geçer, bölgedeki beyler de güvenlik arayışına girer. Bu karışıklık Rusların işine yarar; Verniy'da üs kurarak ilerler, Tokmok ve Bişkek gibi şehirleri ele geçirir. Ardından Çimkent ve çevresini de alarak Taşkent'e ulaşırlar. Sonunda Alimkul da bir çatışmada hayatını kaybeder. Böylece bölgede iktidar mücadeleleri sürerken Ruslar güç kazanır.

Emir Muzaffer'in Hokand Planı ve Kurmancan'ın Datka İlan Edilmesi

Emir Muzaffer, Hudayar'ı yanına alarak Hokand'a gelir; ancak sarayın boş olduğunu görür. Doğrudan yönetmek yerine Hudayar'ı öne çıkarıp perde arkasından idare etmeyi planlar. Daha sonra Kurmancan'ın obasına gider. Kurmancan onu saygıyla karşılar, Kur'an okunur ve dua edilir. Emir Muzaffer, Alimbek'in ölümünden duyduğu üzüntüyü dile getirir ve birlik çağrısı yapar. Getirdiği hediyede Çoton'un kesik başı vardır; fakat Kurmancan bu durumu uygun bulmaz ve başın kaldırılmasını ister. Emir Muzaffer, Ruslara karşı "kutsal birlik" fikrini savunur. Kurmancan ise bunun sözde kalmaması gerektiğini vurgular. Ardından şeyhülislam fetvasıyla Kurmancan datka ilan edilir. Başta kabul etmek istemese de ısrarlar üzerine görevi üstlenir. Hudayar'ın hanlığına razı olur, ancak törene katılmayıp yerine oğlunu gönderir.

Atalardan Kalan Silahlar ve Miras Bilinci

Beknazar'ın obasında, keçelerin birleştiği köşede ona ait silahlar ve eşyalar asılıdır. Yay, ok, tüfek, kılıç ve kopuz yalnızca savaş aracı değil; geçmişten gelen birer miras ve anlam taşıyan simgelerdir. Beknazar bu eşyaları büyük bir özenle korur; atalarından kalan bu miras onun karakterini şekillendirir, onu adil ve sakin biri yapar. Halk onu hem kahraman hem de adil bir kişi olarak tanır. Beknazar kopuzunu çalar; ezgiler onun iç dünyasını yansıtır, geçmişin acı ve ibret dolu hikâyelerini anlatır. Bu müzik Kanış'ı duygulandırır. Beknazar bunu fark edince onu dışarı çıkmaya davet eder. Kanış kabul eder. Beknazar hazırlanırken Kanış onu hayranlıkla izler; onun gücü ve güven veren tavrı dikkat çeker. Kanış da süslenir, eski ve değerli takılarını takar. Bu hazırlık, aralarındaki yakınlığı ve güven duygusunu güçlendirir.

Tolu Bike'nin Yolculuğu ve Soyun Devamı

Saray Berke'nin kudreti, Saruu Bey ve Köldöy dönemindeki beyliğin genişliği ve obaların etkisi vurgulanır. Zamanla yönetim değişir, Köldöy yaşlanır ve yerine Tobokel geçer. Köldöy'ün eşi Tolu Bike, karargâha giderek saygıyla karşılanır; dönüşte değerli hediyeler alır. Tokobel Han'ın isteğiyle bir gelin seçer ve asil duruşuyla dikkat çeken Soloyko'yu tercih eder. Soloyko evlenir, Koçumkul adında bir oğul doğurur. Bu soy zamanla devam eder ve Beknazar'a kadar ulaşır. Böylece Beknazar'ın köklü ve güçlü bir geçmişten geldiği anlaşılır. Anlatı yeniden bugüne döner; Beknazar, yola çıkma zamanının geldiğini söyler. Kardeşi İbrahim ile birlikte atlara binerek sessizce yola koyulurlar ve ırmak boyunca ilerleyerek uzaklaşırlar.

Kıtlık, Açlık ve Doğancıbaşı Sarıbay'ın Çaresizliği

Uzun süren sert kış, hem insanları hem hayvanları büyük bir açlığa sürükler. Av bulunamaz, tuzaklar boş kalır. Doğancıbaşı Sarıbay, çok değer verdiği kartalına yiyecek bulamaz; hayvan açlıktan güçsüz düşer ve huzursuzlaşır. Evde de yiyecek tükenmiştir. Sarıbay, kardeşi Madili'yi yardım istemesi için gönderir. Kendisi çaresizlik içinde kopuz çalar; içindeki kederi dile getirir. Ancak açlık kartalı saldırganlaştırır ve evde gerginlik yaşanır. Ertesi gün Sarıbay son umuduyla tazısıyla ava çıkar, fakat yine başarısız olur. Açlığın ve çaresizliğin etkisiyle, en sadık dostu olan tazısını öldürmek zorunda kalır. Onun etini ailesine ve kartalına verir. Bu olay Sarıbay'ın içinde derin bir suçluluk ve acı bırakır; eve döndüğünde sessiz ve yorgundur.

Kara Ağa ile Karşılaşma ve Umudun Kırılması

Sarıbay, avdan elde ettiği pars derisini Kara Ağa'ya götürür. Ancak Kara Ağa ve eşi de büyük bir yoksulluk içindedir; eski zenginliklerinden eser kalmamıştır. Sarıbay, getirdiği hediye karşılıklı bir şey istemekten utanır, fakat çaresizliğini de gizleyemez. Kara Ağa geçmişteki gücünü kaybetmenin acısıyla ağlar. Bu durum Sarıbay'ı daha da mahcup eder ve umudu kırılmış şekilde oradan ayrılır. Yeniden dağlara yönelen Sarıbay, kartalını ava salar. Doğa sessizdir, hiçbir av görünmez. Kartal göğe yükselir ama geri dönmez. Bu kayıp Sarıbay'ı derinden sarsar. Bir süre sonra kartal geri döner; fakat açlık ve vahşet onu

değiştirmiştir. Sarıbay'a saldırır. Aralarında ölümüne bir mücadele yaşanır. Sarıbay kartalı güçlükle etkisiz hale getirir, ağır yaralanır ve sonunda bilincini kaybeder.

Baharın Gelişi ve Ayzade'nin Yorgunluğu Baharın gelişiyle doğa yeniden canlanır; otlar yeşerir, hayvanlar toplanır, halk kışlaklardan yaylalara göçer. İnsanlar artık daha temkinlidir; hayvancılık yerine tarıma yönelir, ırmak kenarlarında tarlalar kurar. Yaşam sadeleşir, herkes hayatta kalmaya odaklanır. Bu sırada Ayzade, evde dikiş dikerken kaynanasının isteğiyle kuuray toplamak için dışarı çıkar. O, kocasını kaybetmiş bir kadındır ve "kara takke" olmanın acısını içinde taşır. Oğlu Bolot'u yanına alır; önce isteksiz olan çocuk, annesinin sözleriyle ikna olur. Ayzade, Bolot'a hem anne hem baba gibi davranır, onu büyük bir sevgiyle korur. Yolda yürürken geçmişteki mutlu günlerini hatırlar. Geleneklere göre yeniden evlenme ihtimali vardır, ancak içindeki keder hâlâ ağırdır. Aynaya baktığında yorgunluğunu fark eder ve hayata nasıl dayanacağını düşünür.

Göçle Karşılaşma Ve İkram Mavi Irmak kıyısında huzurlu bir sessizlik hâkimken uzaktan bir göç kfilesi görünür. İnsanlar ve hayvanlar karınca gibi ilerler, deve çanlarının sesi etrafa yayılır. Öndeki bayraktan bunun Bargı boyuna ait olduğu anlaşılır. Tenirberdi gelenleri karşılar, gelenek gereği kırmızı ikram eder. Camgır adlı gençle sohbet eder; göçün Binboğa'ya gittiğini, ticaret için Talas'a uğrayacaklarını ve bölgede Rus baskısının arttığını anlatır. Göç sırasında beyaz bir deve yavrusu dikkat çeker. Ardından at üzerinde genç bir kız belirir. Temir kıza kırmızı uzatırken parmakları değince aralarında sessiz bir bağ oluşur. Kız utanarak uzaklaşır, Temir ise duygularına engel olamaz. Göç kfilesi ırmak boyunca ilerleyip gözden kaybolur. Tenirberdi de yakında kendi köylerinin göçeceğini söyler.

Ayzade Ve Temir Yaylada yapılan bir düğünde Temir ile Ayzade yeniden karşılaşır. Gençler eğlenirken ikisinin bakışları sık sık kesişir; aralarında utangaç ama güçlü bir sevgi doğar. Ertesi gün Temir, bir şarkıyla duygularını dile getirir. Ayzade utanır ama onun sevgisine karşılık verir. Zamanla aralarında saygı ve sevgiye dayalı bir bağ oluşur. Göç hayatı içinde bu ilişki büyür ve evlilikle sonuçlanır. Ancak Ayzade'nin ailesi duruma tepki gösterir; Camgır kızının zorla kaçırıldığını düşünerek öfkeyle gelir. Herkesin önünde Ayzade'ye sorar, o ise kendi isteğiyle geldiğini söyler. Böylece gerginlik azalır. Fakat mutluluk uzun sürmez; Temir'in öldüğü haberi gelir. Yas tutulur, genç bir hayat son bulur. Ayzade sevdiği adamı kaybeder ama seçtiği hayatın sorumluluğunu kabullenir.

Yas Ve Baskı Temir'in ölüm haberi yayılır, yoğ aşı verilir ve köyde derin bir yas tutulur. Ayzade siyahlar giyer, acısını sessizce yaşar. Ancak yasin ardından töre baskısı başlar. Geleneklere göre gelin, kocasının soyunda kalmalı ve küçük oğul büyüyünce onunla evlenmelidir. Bu durum köyde tartışma yaratır. İleri gelenler toplanır; kimi töreyi savunur, kimi Ayzade'nin kaderinin yeniden belirlenmesini ister. Beknazar, Ayzade'nin de söz hakkı olması gerektiğini söyleyince herkes şaşırır. Ayzade içeri girer ve saygıyla konuşur. Bu eve sevgiyle geldiğini, zorla getirilmediğini söyler. Küçük bir çocukla evlenmeyi kabul etmez. Gerekirse çalışıp sorumluluk alacağını ifade eder. Onun bu cesur sözleri karşısında herkes susar ve büyük bir şaşkınlık yaşanır.

Abil Biy'in Daveti Abil Biy, hasta olduğunu söyleyerek Beknazar'ı yanına çağırır; ancak aslında sağlıklıdır ve bu durumu bir fırsata çevirir. Misafirlerini karşılayıp öğütler verirken sarayın ve birliğin önemini vurgular. Beknazar, Abil Biy'in sözlerinin arkasındaki amacı sezer ve ona karşı çıkar; saraya akılsızları alanların da sorumlu olduğunu belirtir. Aralarında gizli bir çekişme oluşur. Zamanla Abil Biy, tatlı sözler ve ikramlarla halkı kendi tarafına çeker. Halk huzur ve sükûnet istediği için Beknazar'dan uzaklaşır. Beknazar yalnızlaşırken Abil Biy güç kazanır. Daha sonra ölen akrabası Camankul için büyük bir yoğ aşı düzenlemeyi teklif eder. Bu töreni hem töreyi yerine getirmek hem de sarayla bağları güçlendirmek için kullanır. Beknazar, bunun aslında bir güç gösterisi olduğunu anlar; Abil Biy töreyi kullanarak itibarını artırmayı başarır.

Umuda Tutunma Çabası Sarıbay, kartalın saldırısından sonra gözlerini kaybetmiş, içine kapanmış bir hâlde yaşamaktadır. Başköşede sessizce oturur, dışarıdaki seslerden çevresini anlamaya çalışır. Tek tesellisi kopuzudur; çaldığı ezgiler artık neşeli değil, derin bir keder taşır. Süymükan onun acısını hisseder, gözyaşlarını tutamaz. Sarıbay bunu fark eder ve ona güçlü olması gerektiğini, kızları için dayanmak zorunda olduklarını söyler. Bir süre sonra aklına eski günleri ve akıtmalı doru atı gelir. Atıyla yeniden ilgilenmek ister. Süymükan ve Madil'in yardımıyla atın yanına gider, onu sever ve durumunu anlar. İçinde yeniden bir umut doğar. Yarışlara katılmayı düşünür ve Madil'a atı hazırlamasını söyler. Günler geçtikçe at güçlenir, Sarıbay da hayata tutunur. Gözlerini kaybetmesine rağmen azmini kaybetmez ve yeniden mücadele etmeye karar verir.

Gece Yarısı Felaketi Gece yarısı atın ayak sesleri duyulur, köpek havlayarak peşine düşer. Sarıbay korkuyla uyanır ve akıtmalı doru atın çalındığını anlar. Madil hemen peşine düşer, ormanda bağırır ama hiçbir cevap alamaz. Sarıbay, hırsızın tehlikeli olabileceğini düşünerek Madil'ı geri getirtir. Sabah olunca Madil, Abil Biy'e gidip durumu anlatır. Abil Biy üzülse de onu ihmali yüzünden azarlar; böyle değerli bir atın korunması gerektiğini söyler. Madil pişmanlık ve utanç içindedir. Hırsız köy köy aranır, ancak hiçbir iz bulunamaz. At adeta yok olmuştur. Sonunda Abil

Biy daha yumuşak davranarak araştırmaya devam edeceklerini belirtir. Madıl öfke ve üzüntüyle eve döner. Sarıbay ise beklenmedik bir sakinlik gösterir; kopuz çalar ve kaderine razı bir tavırla durumu kabullenir.

Nasirdin Bey'in Gelişi Güzün sonlarında Kızıl Car bozkırında bir atlı kabile belirir. Önde dalgalanan bayrağın arkasında, gösterişli kıyafetleriyle Hudayar Han'ın oğlu Nasirdin Bey ilerler. Yanında Abdurrahman ve askerler vardır. Nasirdin Bey yeni geldiği toprakları dikkatle inceler, merakını belli etmeden ağırbaşlı davranır. Köy halkı heyecanla toplanır, saygıyla karşılar. Gelenek gereği misafirler için hazırlık yapılır ve büyük bir yoğ aşı düzenlenir. Günler süren bu törende hayvanlar kesilir, ikramlar yapılır ve köyün itibarı sergilenir. Şenlik ortamı bir süre sonra hareketlenir. Meydanda teke tek mücadele yapılacağı duyurulur. Beknazar yüksek sesle meydan okur. Çığırkanlar bağırır, kalabalık merakla bekler. Herkes bir yiğidin ortaya çıkmasını ister, ancak ilk anda kimse cesaret edemez. Nasirdin Bey ise bu sahneyi dikkatle izler.

Dombu'nun Meydana Çıkışı Dombu meydana çıkar, yürük atına binerek herkese meydan okur. Beknazar da karşılık verir ve iki yiğit at üzerinde karşı karşıya gelir. Kılıçlar çekilir, atlar hızla hareket eder, çelik çeliğe çarpar. Bu artık bir oyun değil; namus, şeref ve itibar mücadelesidir. Halk ikiye bölünür, bağırışlar yükselir. Dombu saldırır, Beknazar ustalıklı karşılık verir. Mücadele giderek sertleşir, toz bulutu içinde kılıçlar şimşek gibi çakar. Bir anda meydan sessizleşir; herkes nefesini tutar. Ardından Dombu'nun başı yere düşer. Kazanan Beknazardır. Kalabalık sevinçle onun yanına koşar. Kaniş gözyaşları içinde kocasına doğru gider. Ancak bu zafer herkesi sevindirmez; özellikle Abil Biy bu sonucun ileride sorunlar doğuracağını düşünür. Halk, Beknazar için kurban keser, dualar eder. Beknazar ise hâlâ savaşın etkisindedir ve öfkesi dinmemiştir.

Kaniş Ve Beknazar Kaniş eve girer; Beknazar'ın sertliği onu görünce yumuşar. Kaniş gözyaşlarını saklar, çünkü onun için namustan önce kocasının sağ kalması önemlidir. Beknazar bunu hisseder ve onu kucaklar. Kısa süreli bir huzur yaşanır. Akşam, Abil Biy'in adamı gelir ve Beknazar'ın göz önünde olmaması gerektiğini söyler. Yoğ aşının sakin geçmesi istenir; aksi hâlde yeni çatışmalar çıkabilir. Beknazar güreşlere katılmak ister, fakat Kaniş içindeki kötü hissi dile getirerek onu vazgeçirmeye çalışır. Beknazar'ın ateşi yükselir, yorgunluğu ortaya çıkar. Abil Biy'in gönderdiği dokuz hayvanı Beknazar fakirlere dağıtır. Bu davranış hem cömertliğini hem de adaletini gösterir. Kaniş bu duruma sevinir ve dua eder. Sonunda Beknazar, ortamın gerileceğini anlayarak yarışları beklemeden köyden ayrılmaya karar verir ve Kaniş'la birlikte yola çıkar.

Madıl'ın İç Yanışı Şenlikte yürük at yarışı düzenlenir. Madıl, kaybettiği akıtmalı doru atın acısını taşıırken yarışa getirilen bir atı tanır ve onun kendi atı olduğunu iddia eder. Kalabalık toplanır, tartışma büyür. Dombu sert tavırla karşı çıkar, Madıl'ı döver ve susturmaya çalışır. Kimse açıkça Dombu'ya karşı çıkamaz. Aslında Dombu atın görünüşünü değiştirmiştir; akıtmasını yok ederek farklı göstermiştir. Yarışta bu at birinci olur, Dombu'nun ünü artar. Madıl ise içten içe yanar. Atını tanımıştır. Ama ispat edemez. Madıl aklını kaybedecek gibidir. Gerçeği bilmektedir. Ama güç Dombu'nun elindedir. Halkın bir kısmı şüphelenir. Bir kısmı susar. Bir kısmı da çıkarına göre taraf tutar. Madıl için bu sadece bir at değildir. Bu adalet meselesidir.

Kurmancan'ın Birlik Mücadelesi Kurmancan Datka, halkın saygısını kazanmış bir lider olarak öfkeyi körüklemek yerine onu akılla yönlendirmeye çalışır. Amacı, halkın namusunu korurken iç çatışmaları önlemek ve birliği sağlamaktır. Ancak bu sırada Rusya'nın Türkistan üzerindeki baskısı büyür. Çar II. Aleksandr, Türkistan Genel Valiliği'ni kurar ve başına geniş yetkilerle General Von Kaufman'ı getirir. Halkın "Yarım Padişah" dediği Kaufman, Hudayar Han'ı Taşkent'e davet eder. Hudayar Han, kanlı çatışmaları bitirip barış sağlayabileceğini düşünerek bu daveti kabul eder. Kaufman onu dostça karşılar, fakat bu dostluğun altında açık bir tehdit vardır. Önüne konan anlaşma, Hokand Hanlığı'nın toprak kaybetmesini, Rus tüccarlara serbestlik verilmesini ve dış ilişkilerde Rusya'ya bağımlı olunmasını şart koşar. Hudayar Han korku ve umut arasında kalarak belgeyi imzalar. Böylece farkında olmadan ülkesinin egemenliğini, topraklarını ve bağımsızlığını Rusya'ya teslim etmiş olur.

Madıl'ın Yaralı Halde Abil Biy'e Sığınması Madıl, ağır şekilde dövülmüş ve kanlar içinde Abil Biy'in yanına gelir. Güçlülük konuşarak Dombu'nun adını söyler. Bu isim, saraydaki gücü nedeniyle Abil Biy'i derinden etkiler. Madıl, Dombu ve adamlarının hem kendisine hem de zaten yoksul olan halka zulmettiğini anlatır. Bu durum Abil Biy'i öfkeliendirir. Abil Biy, gizli bir plan kurar. Madıl'dan kardeşinin tüfeğini almasını, kimseye görünmeden bir yerde ateş edip kaçmasını ister. Asıl amacı Dombu'yu doğrudan öldürtmek değil, korku ve karışıklık yaratıp kendi planını uygulamaktır. Bu sırada Dombu'nun, Hudayar Han tarafından "Han Dayısı" ilan edilmesiyle daha da güçlenip kibirlendiği ve halka zulmünü artırdığı anlaşılır. Halk saraya güvenini kaybetmiştir. Abil Biy ise kendisini halkın koruyucusu olarak görür ve adaleti sağlamak ister. Ancak bunu açıkça değil, dikkatli ve gizli yollarla yapmayı seçer. Karısı Karakaş Hanım'a da durumu açıkça anlatmaz, sadece Dombu'nun vicdansızlığını dile getirir.

Eşim'in Şakalaşması Güneş batmaya yaklaşırken gökyüzü kızıl bir renge bürünür ve değirmenin uğultusu kesintisiz sürer. Ayzade, değirmenin yanında oturur, suyun köpüklerini izler ve sessizce düşüncelere dalar. Eşim suyun yanına gelir, yüzünü yıkar ve şakalaşarak Ayzade'ye su sıçratır. Ayzade gülümseyerek karşılık verir ancak içindeki sıkıntıyı "bazı günler kara gece gibidir" diyerek dile getirir. Bir süre sonra değirmenin sesi değişir. Eşim buğdayın azaldığını fark eder ve birlikte değirmeni kontrol ederler. Eşim buğday ekler, Ayzade ise unun henüz tam öğütülmediğini söyler. Bunun üzerine değirmen yeniden hızla dönmeye başlar ve un tozları havaya karışır. Hava karardıkça ortam daha sessiz ve ağır bir hale gelir. Eşim bir çuvala yaslanır, yalnızlık hissi artar. Sonunda Eşim ateş yakmayı önerir. Ayzade bunu kabul eder ve değirmenin uğultusu eşliğinde gece hazırlıkları başlar.

Kanış'ın Hastalığı ve Korkusu Kanış evde yalnızdır ve yorgun halde uyuklar. Beknazar, onun hastalığı için bir "kıl damarcı" tabip getirir. Tabip, Kanış'ın rahminde iltihap olduğunu ve bunun soğuk almaktan kaynaklandığını söyler. Tedavi edilebileceğini belirtse de Kanış korku içindedir. Yaşadığı bir olayı anlatır: Köye saldıran kudurmuş bir köpek büyük bir panik yaratmıştır. İnsanlar kaçıırken Zeynep'in annesi kızını kurtarmak için kendini feda eder ve köpek tarafından öldürülür. Bu olay Kanış'ın zihninde derin bir iz bırakır. Zaman geçer, ilkbahar gelir. Kanış'ın kanaması dursa da sağlığı düzelmez, giderek zayıflar. Artık ev işlerini yapamayacağını söyler. Kendini işe yaramaz hisseder ve Beknazar'a ikinci bir evlilik yapmasını önerir, hatta Ayzade'yi ima eder. Ancak Beknazar bu düşünceye karşı çıkar ve bu sözler onu derinden üzer.

Beknazar'ın Geçmişi ve Zeynep ile Tanışması Geçmişte dağlarda çatışmalar yaşanır. Bir saldırı sırasında Beknazar bazı kaçakları kurtarır ve aralarında Zeynep de vardır. Cesur ve güçlü bir kız olan Zeynep, Beknazar'ın ilgisini çeker ve onunla evlenir. Büyük bir düğün yapılır. Zeynep sıradan bir kadın değildir; ata biner, törenlere katılır ve gerektiğinde erkekler gibi davranır. Bu yüzden ona "erkek kadın" denir. Beknazar köyde gençleri savaşa hazırlayan biridir. Mavi Irmak kenarında çocuklara eğitim verir. Onlara ata binmeyi, kılıç, mızrak ve tüfek kullanmayı öğretir. Eğitimlerde çok serttir ve korkmamalarını ister. Bir çocukla yaptığı talimde, çocuğun korkusunu yenmesini sağlamaya çalışır. Çocuk önce korksa da Beknazar onu tekrar denemeye teşvik eder. Köyde aileler çocuklarını bu eğitime gönderir. Amaç onları savaşa hazırlamaktır. Böylece Kırgız Kıpçaklar küçük yaştan itibaren savaşçı olarak yetişir.

Dombu'nun Öldürüldüğü Haberinin Yayılmaması Halk arasında Han Dayısı Dombu'nun öldürüldüğü haberi hızla yayılır. Katilin kim olduğu bilinmez, ancak bir kişi yakalanır. Dombu'nun kardeşi Tultemir, yakaladığı Kulkişi'yi ağır şekilde döver, ata bağlatıp sürükleyerek Abil Biy'in evine getirir. Bu olay kısa sürede duyulur ve insanlar katili görmek için köye akın eder. Kulkişi dört kazığa bağlanmış, yaralı ve bitkin haldedir. Su ister ama kimse vermez. Kalabalık onun suçlu olduğunu düşünür. Oysa Kulkişi, olay sırasında yalnızca tayını otlattığını ve suçsuz olduğunu söyler. Tultemir ise öfkeli ve onu suçlu kabul eder, tekrar döver. Obada gerginlik artar, insanlar korku ve öfke içindedir. Tultemir, köylülere saldırmayı bile düşünür. Ancak Abil Biy daha temkinlidir. O, kimseyi görmeden suçlamanın doğru olmadığını söyler ve gerçeğin araştırılması gerektiğini savunur.

Beknazar ile Tultemir Arasında Gerilim Bir süre sonra Beknazar obaya gelir ve Kulkişi'yi ağır yaralı halde görünce hemen yanına koşar. Ona su verir ve kendine gelmesini sağlar. Kulkişi konuşmaya çalışırken Beknazar, onun uğradığı işkenceyi görüp öfkelenir. Kılıcını çekerek Tultemir'in üzerine yürür ve kaftanını keser. Dombu'yu öldürseydi bunu kendisinin yapacağını söyleyerek açıkça meydan okur. Kalabalık bu gergin anı izlerken kavga büyüme noktasına gelir. Ancak Abil Biy araya girer ve herkesi sakinleştirir. Olayın kesinleşmediğini, başka kişilerin de suçlu olabileceğini söyler. Önce cenazenin kaldırılmasını, sonra katilin araştırılmasını önerir. Bu adaletli yaklaşım halk tarafından da kabul edilir. Beknazar, Kulkişi'nin bağlı olduğu ipleri keser, onu bir kaftana sararak atına alır ve Mavi Irmak'a götürür. Bu davranışı halk tarafından takdir edilir ve gerçek akrabalığın böyle olduğu söylenir.

Nasirdin Bey'in Köye Gelişi Sarı güz mevsiminde Nasirdin Bey kırk askerle ansızın köye gelir. Dombu'nun öldürüldüğünü öğrenince öfkelenir ve katilin bulunmasını ister. Köyde baskı kurar, halkı korkutur ve kan parası talep eder. Köyün ileri gelenleri toplanır ve kan dökülmemesi için tazminat ödenmesine karar verilir. Abil Biy zor durumda kalır ama 1000 at ve 1000 altın verilmesini kabul eder. Köylüler büyük fedakârlık yapar; hayvanlarını satar, eşyalarını verir ve parayı toplar. Altınlar Nasirdin Bey'e sunulur ve dava kapanır. Ancak bu süreçte halk büyük sıkıntı çeker. Madıl pişman olur ve teslim olmak ister fakat Abil Biy buna izin vermez. Bu sırada yeni bir felaket yaşanır. Kunduz saraya götürülmek istenir. Annesi Süyümkan direnir ama dövülür. Kunduz, annesini kurtarmak için gitmeyi kabul eder. Götürülürken annesi çaresizce arkasından ağlar.

Karakter Tahlili

Müslümankul Müslümankul, *Kırılan Kılıç* romanında hanlık yönetiminde etkili, güçlü bir devlet adamıdır. Sarayda söz sahibi olmak ister ve bu amaçla hem siyasi hem askeri gücünü kullanır. Bu yüzden taht kavgaları ve güç mücadelelerinde aktif rol oynar. Zeki ve stratejik düşünen Müslümankul, olayları dikkatle analiz eder ve kararlarını kendi çıkarına göre verir. Gücü elinde tutma isteği onun en belirgin özelliğidir. İnsanlarla ilişkilerini çoğunlukla çıkar temelli kurar ve hırslı yapısı onu saray entrikalarının merkezine taşır. Hanlık içindeki dengeleri iyi bilen Müslümankul, gerektiğinde ittifaklar kurar ve taraf değiştirebilir. Bu durum onun pragmatik bir siyasetçi olduğunu gösterirken, aynı zamanda güvenilmez biri olarak görülmesine de yol açar.

Nüzüp Nüzüp, Hokand Hanlığı içinde etkili bir komutan ve devlet adamıdır. Devlet yönetiminde söz sahibi olan kişilerden biridir ve askeri gücü sayesinde hanlık içinde saygı duyulan bir konuma sahiptir. Savaşlarda gösterdiği başarı ve cesaret onun önemli bir lider olarak görülmesini sağlar. Bu nedenle hem askerler hem de halk tarafından tanınan bir figürdür. Nüzüp güçlü iradeye sahip, cesur ve kararlı bir karakterdir. Zor durumlarda bile geri adım atmayan bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda stratejik düşünebilen bir liderdir; olayları yalnızca o an için değil, devletin geleceğini düşünerek değerlendirmeye çalışır. Onun bir diğer önemli özelliği sadakattir. Devletine ve görevine bağlıdır. Hanlığa hizmet etmeyi bir görev olarak görür. Nüzüp askerler üzerinde güçlü bir otorite kurabilen bir liderdir. Savaş zamanlarında kararlı davranması ve doğru kararlar alabilmesi onu güçlü bir komutan yapar.

Hudayar Han Hudayar Han, Hokand Hanlığı'nın hükümdarı olarak devletin en üst yöneticisidir ve hanlık yönetiminden sorumludur. Ancak yönetimde yalnız değildir; beyler, komutanlar ve saray çevresindeki güçlü kişiler de söz sahibi olmak ister. Bu durum onun yönetimini zorlaştırır ve sürekli bir güç mücadelesi doğurur. Hudayar Han otoritesini korumak isteyen bir liderdir. Yönetimde güçlü olmak ve söz sahibi kalmak onun için çok önemlidir. Bu nedenle zaman zaman sert ve otoriter davranır. Kararlı bir yönetici görünümü sergilese de saray içindeki entrikalar ve siyasi çekişmeler kararlarını etkileyebilir. Aynı zamanda şüpheli bir karaktere sahiptir. Çevresindeki kişilere tam anlamıyla güvenemez ve bu durum onu temkinli davranmaya iter. Hudayar Han ise bu karmaşık ortamda hem iktidarını korumaya hem de devlet düzenini sürdürmeye çalışır.

Alimkul Atalık Alimkul Atalık, Hokand Hanlığı'nın güçlü komutanlarından ve etkili devlet adamlarından biridir. Ordunun başında yer alarak devletin güvenliğini sağlar ve askeri gücü sayesinde hanlık içinde saygın bir konuma ulaşır. Hem saray çevresinde hem de halk arasında sözü dinlenen önemli bir liderdir. Cesur, kararlı ve disiplinli bir karaktere sahip olan Alimkul, zor durumlarda geri adım atmayan bir irade gösterir. Savaşlardaki başarıları ve liderliği onun en belirgin özelliklerindendir. Aynı zamanda devlete bağlıdır ve hanlığın gücünü korumayı görev edinir. Stratejik düşünebilen bir lider olan Alimkul, askeri kararlarını planlı ve dikkatli şekilde alır. Askerleri üzerinde güçlü bir otorite kurar ve onların güvenini kazanır. Hanlık içindeki iktidar mücadelelerinde de etkili bir figürdür.

Acıbay Datka Acıbay Datka, Hokand Hanlığı döneminde toplum içinde sözü dinlenen saygın kişilerden biridir. "Datka" unvanı, onun önemli bir yönetici ve lider olduğunu gösterir. Devlet ve toplum meselelerinde görüşüne başvuru bir kişidir. Hem yöneticiler hem de halk tarafından saygı gören bir konuma sahiptir. Acıbay Datka güçlü bir otoriteye sahiptir fakat bu otoriteyi baskı kurarak değil, saygınlığı ve tecrübesi sayesinde elde eder. İnsanlar onun sözünü dinler çünkü onun doğru karar vereceğine inanırlar. Bu durum onun toplumdaki liderlik rolünü güçlendirir. Acıbay Datka geleneklere ve törelere bağlı bir kişidir. Toplumun düzeninin korunması için geleneklerin önemli olduğuna inanır. Bu nedenle hem kültürel değerleri hem de toplumsal düzeni korumaya çalışır.

Temalar

İktidar Mücadelesi ve Taht Kavgaları Romanın en belirgin temalarından biri iktidar mücadelesidir. Hokand Hanlığı'nda yönetim sadece bir kişinin otoritesine dayanmaz; beyler, komutanlar ve saray çevresi de büyük güç sahibidir. Bu nedenle yönetimde sürekli bir güç mücadelesi yaşanır. Han olmak isteyen kişiler veya han üzerinde etkili olmak isteyen beyler entrikalar kurar, ittifaklar yapar ve bazen ihanet eder. Taht kavgaları sadece sarayda kalmaz, devletin bütün düzenini etkiler. Yönetim içindeki bu çekişmeler halkın güvenliğini ve devletin gücünü zayıflatır. Hokand Hanlığı'nda yönetim sadece hanın elinde değildir; güçlü komutanlar ve beyler de devlet yönetiminde büyük etkiye sahiptir. Bu durum zaman zaman han ile devletin ileri gelenleri arasında bir iktidar mücadelesi doğurur. Hudayar Han döneminde devletin güçlü kişilerinden biri olan Alimkul Atalık, askeri gücü ve siyasi etkisi sayesinde hanlık içinde çok güçlü bir konuma yükselir. Ordunun büyük kısmı ona bağlıdır ve birçok bey de onun tarafını tutar. Bu nedenle saray içinde Alimkul'un gücü giderek artar. Hudayar Han ise kendi otoritesinin zayıfladığını fark eder. Han olarak bütün gücün kendisinde olması gerektiğini düşünür. Fakat Alimkul'un halk ve asker üzerindeki etkisi, hanın yönetimini tehdit eder. Saray çevresinde iki taraf arasında gizli çekişmeler başlar. Her iki taraf da kendi destekçilerini artırmaya çalışır.

Birlik Eksikliği ve Parçalanmışlık

Eserde toplumun en büyük sorunlarından biri birlik eksikliğidir. Beyler, boy liderleri ve yöneticiler çoğu zaman ortak bir amaç etrafında birleşemez. Her grup kendi çıkarını korumaya çalışır. Bu durum devletin güçlü bir yapı oluşturmalarını engeller. Ancak romandaki birçok karakter kendi gücünü artırmaya çalıştığı için ortak hareket etmek zorlaşır. Hanlık içinde devletin güçlü isimleri olan beyler, komutanlar ve yöneticiler birçok konuda ortak karar alamaz. Özellikle saray çevresindeki kişiler kendi çıkarlarını düşünerek hareket eder. Devletin gücünü korumak ve dış tehlikelere karşı birlik oluşturmak yerine, herkes kendi gücünü artırmaya çalışır. Bir olayda hanlık yönetimindeki beyler ve komutanlar, devletin geleceği hakkında ortak bir karar almak için bir araya gelirler. Ancak toplantı sırasında herkes farklı bir görüş savunur. Bazıları kendi boyunun çıkarını düşünürken, bazıları da kendi siyasi gücünü korumaya çalışır. Bu nedenle ortak bir karar alınamaz ve tartışmalar büyür. Bu anlaşmazlıklar yüzünden hanlık içinde birlik sağlanamaz. Beyler ve yöneticiler farklı taraflara ayrılır. Bu durum devletin zayıflamasına neden olur ve dış güçlere karşı güçlü bir savunma oluşturulamaz.

Devlet Yönetimi ve Adalet Sorunu

Romanda yönetim anlayışı ve adalet konusu önemli bir yer tutar. İyi yöneticilerin halkı koruyan ve adaleti sağlayan kişiler olması gerektiği vurgulanır. Fakat bazı yöneticiler kendi çıkarlarını düşündükleri için halkın sorunlarıyla ilgilenmez. Bu durum halkın devlete olan güvenini azaltır. Eserde devletin ayakta kalmasının yalnızca askeri güçle değil, adil bir yönetimle mümkün olduğu düşüncesi işlenir. Hokand Hanlığı döneminde yönetimde bulunan bazı beyler ve saray görevlileri halkın sorunlarıyla ilgilenmek yerine kendi çıkarlarını korumaya çalışır. Devlet içinde görev alan kişiler arasında rüşvet alanlar, makamını kötüye kullananlar ve halka adil davranmayan yöneticiler bulunur. Bu durum özellikle saray çevresinde belirgin hâle gelir. Bazı yöneticiler, suçlu olan kişileri cezalandırmak yerine güçlü olanların tarafını tutar. Gücü ve parası olan kişiler cezadan kurtulabilirken, sıradan halk haksız yere cezalandırılabilir. Böylece devletin adalet sistemi zayıflar. Bu olaylar halk arasında huzursuzluk yaratır. İnsanlar yöneticilere olan güvenlerini kaybetmeye başlar. Devletin düzeninin bozulmasının nedenlerinden biri de bu adaletsiz yönetim anlayışıdır. Roman bu durum üzerinden, bir devletin güçlü olabilmesi için yöneticilerin adil olması gerektiğini vurgular.

Vatan Sevgisi ve Toprak Savunması

Romanın önemli temalarından biri de vatan sevgisidir. Bazı karakterler, özellikle savaşçılar ve komutanlar, ülkelerini ve halklarını korumak için büyük fedakarlıklar yapar. Toprakların kaybedilmemesi için savaşır ve gerektiğinde hayatlarını riske atarlar. Bu tema, özellikle dış tehditler karşısında ortaya çıkar. Ancak iç çekişmeler yüzünden vatan savunmasının zorlaştığı da gösterilir. Rus ordusu Orta Asya topraklarına doğru ilerlemeye başladığında Hokand Hanlığı büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalır. Bu durum karşısında bazı komutanlar ve beyler, ülkelerini ve halklarını korumak için savaşıma karar verir. Özellikle devletin önemli komutanlarından Alimkul Atalık, Rus ilerleyişine karşı ordunun başına geçerek direniş göstermeye çalışır. Alimkul ve askerleri, hanlığın topraklarını korumak için Rus ordusuna karşı savaşır. Amaçları yalnızca kendi güçlerini korumak değil, halkın yaşadığı toprakların düşman eline geçmesini engellemektir. Bu mücadelede birçok asker hayatını tehlikeye atar. Bazıları yaralanır, bazıları da savaşta ölür; ancak yine de vatanlarını savunmaktan vazgeçmezler. Bu olay romanda insanların vatanlarını korumak için nasıl fedakarlık yaptıklarını gösterir. Karakterler, kendi hayatlarını riske atsalar bile ülkelerinin bağımsızlığını korumaya çalışırlar.

İhanet, Entrika ve Güç Hırsı

Saray çevresinde ve yönetim içinde entrikalar sık sık görülür. Bazı karakterler güç elde etmek için başkalarını kullanır, gizli planlar yapar ve rakiplerini ortadan kaldırmaya çalışır. Bu ihanetler devlet içindeki güven ortamını yok eder. Roman, kişisel hırsların bir devletin geleceğini nasıl tehlikeye sokabileceğini gösterir. Hokand Hanlığı'nda yönetimde söz sahibi olan bazı beyler ve saray görevlileri, devlet yönetiminde daha fazla güç elde etmek ister. Bu nedenle birbirlerine karşı gizli planlar yaparlar. Özellikle saray çevresindeki kişiler, hanın yanında güçlü görünmeye çalışırken arka planda rakiplerini zayıflatmaya çalışır. Bu süreçte bazı yöneticiler kendi çıkarlarını korumak için diğer beyler hakkında hanın kulağına kötü sözler söyler. Rakiplerini suçlu göstermek, onları görevden aldirmek veya hanın gözünden düşürmek için çeşitli entrikalar kurarlar. Böylece kendi güçlerini artırmayı hedeflerler. Bu entrikalar zamanla saray içinde güvensizlik ortamı oluşturur. İnsanlar birbirlerine güvenemez hale gelir. Devletin önemli kararları bile kişisel çıkarlar yüzünden etkilenir. Böylece güç hırsı ve ihanet, hanlık içinde büyük sorunlara yol açar.

Toplumsal Yapı ve Gelenekler

Roman aynı zamanda dönemin toplumsal yapısını ve kültürünü de anlatır. Aile ilişkileri, töreler, gelenekler ve toplumdaki saygı düzeni eserde önemli bir yer tutar. İnsanlar çoğu zaman geleneklere göre hareket eder. Büyüklerin sözüne saygı, liderlere bağlılık ve toplum içindeki hiyerarşi bu temanın önemli unsurlarıdır. Romanda önemli bir mesele konuşulacağı zaman beyler, komutanlar ve boy liderleri bir araya gelir. Bu toplantılarda yaşça büyük ve tecrübeli kişiler daha fazla söz hakkına sahip olur. Genç olanlar veya daha düşük konumdaki kişiler büyüklerin konuşmasını bekler ve onların kararlarına saygı gösterir. Toplantı sırasında herkes düşüncesini söylese bile son kararda genellikle yaşlı ve saygın kişilerin görüşleri etkili olur. Bu durum toplumda büyüklere saygı gösterme ve onların tecrübesine değer verme geleneğini gösterir. Özellikle obadaki yaşam ve insanların birbirleriyle olan ilişkileri üzerinden açıkça görülür. Bu duruma en iyi örneklerden biri kan davası ve kan parası geleneğidir. Romanda Dombu'nun öldürülmesinden sonra, katil bulunamadığı için Han tarafı köyden

kan parası ister. Bu, dönemin önemli bir geleneğidir. Suçun bireysel olmasına rağmen sorumluluk tüm obaya yüklenir. Köy halkı, büyük bir korku ve çaresizlik içinde bu geleneğe uymak zorunda kalır. Abil Biy'in öncülüğünde köylüler, canlarını kurtarmak için hayvanlarını satar, eşyalarını verir ve 1000 at ile 1000 altını denkleştirmeye çalışır.

Ölüm

Romanında ölüm teması, savaşların, iktidar mücadelelerinin ve siyasi çatışmaların kaçınılmaz sonucu olarak sık sık karşımıza çıkar. Rus ordusu Orta Asya'ya doğru ilerleyerek Hokand Hanlığı topraklarını tehdit etmeye başlar. Bu durum karşısında hanlık büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalır. Devletin güçlü komutanlarından Alimkul Atalık, ülkesini ve halkını korumak için ordunun başına geçer. Askerleriyle birlikte Rus ordusuna karşı savaşmaya gider. Savaş sırasında Alimkul Atalık büyük bir cesaretle mücadele eder. Ancak çatışma sırasında ağır şekilde yaralanır. Aldığı yaralar çok ağır olduğu için kısa süre sonra hayatını kaybeder. Onun ölümü askerleri ve halkı derinden etkiler. Çünkü Alimkul Atalık hem güçlü bir komutan hem de hanlığın savunmasında önemli bir liderdir. Romanda birçok karakter savaşlar, çatışmalar veya siyasi mücadeleler sırasında hayatını kaybeder. Özellikle devletin topraklarını korumak için yapılan savaşlar, birçok askerin ve komutanın ölümüne neden olur. Bu durum savaşın ne kadar ağır sonuçlar doğurduğunu gösterir. Rus ordusu Orta Asya'ya doğru ilerleyerek Hokand Hanlığı topraklarını tehdit etmeye başlar. Bu durum karşısında hanlık büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalır. Devletin güçlü komutanlarından Alimkul Atalık, ülkesini ve halkını korumak için ordunun başına geçer. Askerleriyle birlikte Rus ordusuna karşı savaşmaya gider. Savaş sırasında Alimkul Atalık büyük bir cesaretle mücadele eder. Ancak çatışma sırasında ağır şekilde yaralanır. Aldığı yaralar çok ağır olduğu için kısa süre sonra hayatını kaybeder. Onun ölümü askerleri ve halkı derinden etkiler. Çünkü Alimkul Atalık hem güçlü bir komutan hem de hanlığın savunmasında önemli bir liderdir.